

Beginnende geletterdheid

Leerlingen motiveren om de beginnende geletterdheid zelfstandig verder te ontwikkelen

Bachelorthesis I
Angela Zwiers
Katholieke Pabo Zwolle

Beginnende geletterdheid

Leerlingen motiveren om de beginnende geletterdheid zelfstandig verder te ontwikkelen

Mei 2017
Katholieke Pabo Zwolle

Angela Zwiers
E-mailadres: a.zwiers@kpz.nl
Studentnummer: 940726001

Willibrordusschool Vroomshoop
BOA: Ellen Zondervan
Thesisbegeleider: Emma Nitert

Voorwoord

Voor u ligt de bachelorthesis ‘Beginnende geletterdheid, leerlingen motiveren om de beginnende geletterdheid zelfstandig verder te ontwikkelen’. Deze bachelorthesis was één van de afstudeeropdrachten van de Katholieke Pabo Zwolle. Het onderzoek is uitgevoerd in groep 1-2 van de Willibrordusschool in Vroomshoop.

Via deze weg wil ik een aantal personen bedanken. Als eerste wil ik mijn thesisbegeleiders Emma Nitert en Pauline Harrewijn bedanken voor de duidelijke en gerichte feedback. Zij hebben ervoor gezorgd dat ik mijn aangeleverde teksten kritisch bekeek en deze van de nodige informatie ging voorzien, waardoor ik beter in staat was mijn gedachten te formuleren.

Daarnaast wil ik het hele team van de Willibrordusschool Vroomshoop bedanken. Zij hebben mij alle ruimte gegeven om aan mijn onderzoek te werken. In het bijzonder wil ik Anneriek Korenromp, Lisa Brokelman en Ellen Zondervan bedanken voor alle aanvullingen, tips en tijd die jullie mede in het onderzoek hebben gestopt.

Daarbij wil ik Kelly Zwiers bedanken voor het kritisch doorlezen van de onderzoeksrapportage. Kelly heeft ervoor gezorgd dat de nodige spellingsfouten uit de onderzoeksrapportage zijn gehaald.

Tot slot wil ik u als lezer bedanken voor uw tijd.

Angela Zwiers
2017

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting.....	5
1. Introductie	6
1.1 Inleiding	6
1.2 Aanleiding praktijkprobleem	6
1.3 Afbakening onderwerp en begripsdefiniëring.....	7
1.4 Relevantie en actualiteit	8
1.5 Onderzoeksdoel.....	8
1.6 Hoofdvraag en deelvragen	8
1.7 Structuur thesis.....	8
2. Theoretisch kader	9
2.1 Inleiding literatuurstudie	9
2.2 Literatuurstudie	9
2.2.1 Geletterdheid	9
2.2.2 Tussendoelen beginnende geletterdheid	9
2.2.3 Tussendoel: Functies van geschreven taal	10
2.2.4 Tussendoel: Functioneel ‘schrijven’ en ‘lezen’	10
2.2.5 Schrijfontwikkeling.....	10
2.2.6 Fijne motoriek	11
2.2.7 Hoeken en de schrijfhoek.....	12
2.2.8 Motivatie	13
2.3 Conclusie literatuurstudie	15
3. Vooronderzoek.....	16
3.1 Methode vooronderzoek	16
3.1.2 De leerlingen	16
3.1.3. De leerkrachten	16
3.2 Resultaten vooronderzoek.....	17
3.2.1 De leerlingen	17
3.2.2 De leerkrachten	18
3.2.3 Huidige context	19
3.3 Conclusie vooronderzoek.....	19
4. Onderzoek naar het ontwerp	20
4.1 Methode onderzoek naar het ontwerp	20
4.1.1 Beschrijving ontwerpcriteria.....	20
4.1.2 Beschrijving ontwerp	21
4.1.3 Doelen ontwerp	22
4.1.4 Methoden van dataverzameling	22

4.2 Resultaten onderzoek naar het ontwerp	23
4.2.1 De leerlingen	23
4.2.2 De leerkrachten	24
4.2.3 Huidige context	25
4.3 Conclusie onderzoek naar het ontwerp	26
5. Discussie	27
5.1 Mogelijke beperkingen	27
5.2 Vervolg vragen en suggesties voor het vervolgonderzoek	27
5.3 Discussiepunten en aanbevelingen voor de praktijk	27
Literatuurlijst.....	29
Bijlage A: Evaluatie	31
Bijlage B: Poster	32
Bijlage C: Verklaring uitvoering praktijk	33
Bijlage D: Verklaring gedragscode onderzoek	34
Bijlage E: Planning	35
Bijlage F: Materiaal schrijfhoek	36
Bijlage G: Logboek.....	38

Samenvatting

Onderwerp: leerlingen motiveren om de beginnende geletterdheid zelfstandig verder te ontwikkelen. *Onderzoeksgroep:* leerlingen en leerkrachten van groep 1-2. *Ontwerp:* Er wordt een schrijfhoek gecreëerd waarbij de leerkracht leerlingen motiveert om deel te nemen aan de schrijfhoek. *Methode:* niet-participerende en directe observatie, interview, groepsinterview, openvragenlijst en logboek. *Conclusie:* een schrijfhoek met een gevarieerd aanbod aan materialen lijkt leerlingen te motiveren om de beginnende geletterdheid verder te ontwikkelen.

In groep 1-2 van de Willibrordusschool in Vroomshoop bleek tijdens een niet-participerende en directe observatie dat de leerlingen niet of nauwelijks zelfstandig kiezen voor de schrijfhoek onder de 'Hoeken'. Dit gegeven in combinatie met de gegevens vanuit het leerlingvolgsysteem DORR, waaruit bleek dat leerlingen zich niet in de gewenste fase bevonden, is de aanleiding voor dit onderzoek geweest. Bij dit onderzoek is de volgende hoofdvraag geformuleerd: Op welke wijze kan de leerkracht, tijdens de hoeken, leerlingen motiveren om de beginnende geletterdheid verder te ontwikkelen? Om deze hoofdvraag volledig te kunnen beantwoorden, zijn de volgende deelvragen geformuleerd: 1. Wat houdt beginnende geletterdheid in?, 2. Wat valt er onder de functies van geschreven taal?, 3. Hoe zorgt een leerkracht voor een rijke leeromgeving op het gebied van taal?, 4. Hoe zorgt een leerkracht voor de ontwikkeling van de fijne motoriek?, 5. Wat vinden de leerlingen op dit moment van de schrijfhoek?, 6. Wat vinden de leerkrachten op dit moment van de schrijfhoek?, 7. Wat houdt motivatie in?, 8. Hoe zorgt een leerkracht voor motivatie bij de leerlingen? en tot slot 9. Heeft het gemaakte ontwerp het gewenste effect gehad? Vanuit de literatuur werden eisen gesteld waaraan een schrijfhoek moest voldoen. Zo stelt van der Beek, van Elsäcker, Hillen en Peters (2013) dat er binnen een schrijfhoek pennen, potloden, stempeldozen en omtrekletters aanwezig moeten zijn. Daarbij komend stelt Huizenga (2010) dat het belangrijk is dat leerlingen kunnen experimenteren met kant- en-klaar lettermateriaal en met pen en papier. Tot slot stelt het SLO (2009) dat er binnen een schrijfhoek verschillende schrijfmaterialen, letterstempels, magneet- of flanelborden met letters en verschillende soorten papier aanwezig moeten zijn. Niet alleen materiaal, maar ook de leerkracht heeft een belangrijke rol in het motiveren van de leerlingen om de beginnende geletterdheid verder te ontwikkelen. Zo stellen Kaldeway en van Prooijen (2014) dat de leerkracht positief moet reageren als de leerlingen actief aan de slag gaan en stellen van der Beek, Van Elsäcker, Hillen en Peters (2013) dat de leerkracht vragen moet stellen die ondersteuning geven bij de schrijfactiviteiten. Tijdens het vooronderzoek is er bij de leerlingen een niet-participerend en directe observatie uitgevoerd en een interview afgenomen. De leerkrachten hebben een openvragenlijst ingevuld. Uit deze gegevens kon voorzichtig de conclusie worden getrokken dat zowel de leerlingen als de leerkrachten niet tevreden waren met de schrijfhoek. Zo gaven leerlingen aan dat de schrijfhoek 'saai' was en leerkrachten dat het teveel gericht was op het 'echte' schrijven. Vanuit hier is er een ontwerp gemaakt. Er is een schrijfhoek gecreëerd met een gevarieerd aanbod aan materialen die de beginnende geletterdheid en de fijne motoriek bevorderen. De leerkracht heeft een belangrijke rol gekregen in het motiveren van de leerlingen om deel te nemen aan de schrijfhoek. Het ontwerp is gedurende zes weken uitgevoerd. Tussentijds is er een logboek bijgehouden. Na afloop van de zes weken is er bij de leerlingen een groepsinterview en een interview afgenomen. De leerkrachten hebben een openvragenlijst ingevuld. Hieruit kan voorzichtig de conclusie getrokken worden dat zowel leerlingen als leerkrachten tevreden zijn met de vernieuwde schrijfhoek.

Trefwoorden: beginnende geletterdheid, fijne motoriek, schrijfhoek en motivatie.

1. Introductie

1.1 Inleiding

Dit onderzoek is uitgevoerd op de Willibrordusschool in Vroomshoop. De Willibrordusschool staat bekend als kleine, laagdrempelige en Katholieke basisschool. De school bestaat uit vijf groepen, namelijk groep 1-2, groep 3-4, groep 5-6, groep 7 en groep 8. In totaal telde de school 108 leerlingen tijdens de telling in oktober. Het onderzoek heeft zich afgespeeld in groep 1-2. Aan het voor- en eindonderzoek hebben 21 leerlingen meegedaan. In mei 2017 telde groep 1-2 van de Willibrordusschool 29 leerlingen.

1.2 Aanleiding praktijkprobleem

De aanleiding voor dit onderzoek en tevens het onderwerp is ontstaan vanuit niet-participerende en directe observatie. In groep 1-2 van de Willibrordusschool mogen de leerlingen tijdens het hoekenmoment zelf beslissen waar zij op dat moment willen spelen. Dit moment wordt aangeduid als 'Hoeken'. De leerlingen mogen hun eigen naam bij desbetreffende hoek of spel zetten. Uit observaties is gebleken dat de leerlingen zelfstandig niet of nauwelijks kiezen voor de schrijfhoek. Vanuit deze constatering is er volgens in het leerlingvolgsysteem DORR gekeken. DORR (2014) is een observatiepakket voor leerkrachten. Zo is het observatiepakket gebaseerd op leerlijnen. Door gebruik te maken van DORR, wordt het onderwijsaanbod verdeeld in zes niveaus, ook wel fasen genoemd. Elke fase staat voor een bepaald aantal weken aanbod DORR. Hierbij is er gekeken naar de leerlijnen 'Functies van geschreven taal' en 'Functioneel lezen en schrijven'. In tabel 1 staat weergegeven wat deze leerlijnen in welke fase inhouden. In tabel 2 staat weergegeven hoeveel leerlingen zich in iedere fase bevonden. De resultaten van de niet-participerende en directe observatie en de gegevens vanuit het leerlingvolgsysteem DORR zijn de aanleiding voor dit onderzoek geweest.

Tabel 1
Leerlijnen met fasen

	Leerlijn 'Functies van geschreven taal'	Leerlijn 'Functioneel lezen en schrijven'
Fase 1	Toont belangstelling voor geschreven taalproducten	Schrijft boodschappenbriefjes, recepten, bewaarlijstjes, herinneringsbriefjes
Fase 2	Weet dat geschreven taalproducten zoals briefjes, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben	Schrijft boodschappenbriefjes, recepten, bewaarlijstjes, herinneringsbriefjes
Fase 3	Weet dat symbolen, pictogrammen en logo's, verwijzen naar taalhandelingen	Schrijft boodschappenbriefjes, recepten, bewaarlijstjes, herinneringsbriefjes
Fase 4	Is zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal	Schrijft boodschappenbriefjes, recepten, bewaarlijstjes, herinneringsbriefjes
Fase 5	Weet dat tekeningen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie	Schrijft boodschappenbriefjes, recepten, bewaarlijstjes, herinneringsbriefjes

Fase 6	Kent het onderscheid tussen lezen en schrijven	Schrijft boodschappenbriefjes, recepten, bewaarlijstjes, herinneringsbriefjes
--------	--	---

Tabel 2

Leerlingen weergeven in fasen

	Leerlijn 'Functies van geschreven taal'	Leerlijn 'Functioneel lezen en schrijven'
Fase 1	7 leerlingen	9 leerlingen
Fase 2	3 leerlingen	3 leerlingen
Fase 3	11 leerlingen	8 leerlingen
Fase 4		1 leerling
Fase 5		
Fase 6		

1.3 Afbakening onderwerp en begripsdefiniëring

Dit onderzoek kenmerkt zich door verschillende onderwerpen en begrippen. Om misvatting te voorkomen worden in de onderstaande tekst verschillende begrippen gedefinieerd. In dit onderzoek komen de volgende begrippen en onderwerpen aan bod: beginnende geletterdheid, het creëren van een rijke leeromgeving, schrijfhoek en motivatie.

Beginnende geletterdheid

Van der Beek, Elsäcker, Hillen en Peters (2013) stellen dat geletterdheid onder te verdelen is in drie stadia: de ontluikende, de beginnende en de gevorderde geletterdheid. Dit onderzoek richt zich op de beginnende geletterdheid. De beginnende geletterdheid speelt zich af van groep 1 tot het moment dat de leerlingen de elementaire leeshandeling beheersen.

Het creëren van een rijke leeromgeving

Klamer-Hoogma (2012) stelt dat hoeken in een klas ervoor zorgen dat leerlingen worden uitgedaagd om op ontdekking te gaan en om actief te leren. Met het creëren van hoeken kan een leerkracht recht doen aan de verschillen tussen leerlingen.

Schrijfhoek

Van der Beek, van Elsäcker, Hillen en Peters (2013) omschrijven een rijke schrijfhoek. Binnen een schrijfhoek zijn pennen, potloden, stempeldozen en omtrekletters onmisbaar. Leerlingen kunnen bijvoorbeeld woorden na stampelen of naschrijven. Daarbij komend stelt Huizenga (2010) dat het belangrijk is dat leerlingen kunnen experimenteren met kant- en-klaar lettermateriaal en met pen en papier. Het SLO (2009) stelt dat er binnen een schrijfhoek verschillende schrijfmaterialen, letterstempels, magneet- of flanelborden met letters en verschillende soorten papier aanwezig moeten zijn.

Motivatie

Bokhove- van Wensveen (2011) stelt dat motivatie van groot belang is in het dagelijks leven. Motivatie zorgt ervoor dat leerlingen en mensen doen wat ze doen. Motivatie leidt er in feite toe dat we iets willen doen. "Motivatie is het proces waarbij doelgerichte activiteiten worden aangespoord en volgehouden" (Bokhove- van Wensveen, 2011, p.11).

1.4 Relevantie en actualiteit

De Willibrordusschool zou graag zien dat leerlingen gemotiveerd worden om zelfstandig deel te nemen aan de ontwikkeling van de beginnende geletterdheid (L. Brokelman, persoonlijke communicatie, 22 september 2016). Daarbij is het gewenst dat de leerlingen in een hogere fase binnen DORR terecht komen. De school heeft in het schoolplan (2015, p.16.) het volgende aangegeven: ‘We leggen de nadruk op het aanleren van basisvaardigheden op het gebied van lezen, taal en rekenen.’ Dit citaat toont alleen al aan dat het onderzoek voor de school relevant is. Daarnaast heeft Staatssecretaris Dekker van Onderwijs (2016) aangegeven dat hij wil dat basisscholen maatregelen gaan nemen om de doorstroom van kleuters naar groep 3 te versoepelen. De school geeft aan dat zij om deze reden DORR hebben aangeschaft. Het is een onderwerp dat speelt binnen de school.

1.5 Onderzoeksdoel

Het zoeken naar de juiste literatuur en het inzicht krijgen in het praktijkprobleem is het doel van dit onderzoek. Het motiveren van leerlingen om zelfstandig de beginnende geletterdheid verder te ontwikkelen, is het doel van het traject.

1.6 Hoofdvraag en deelvragen

Bij dit onderzoek is de onderstaande hoofdvraag geformuleerd.

Hoofdvraag

- Op welke wijze kan de leerkracht, tijdens de hoeken, leerlingen motiveren om de beginnende geletterdheid verder te ontwikkelen?

Om de hoofdvraag volledig te kunnen beantwoorden, zijn de volgende deelvragen geformuleerd.

Deelvragen

1. Wat houdt beginnende geletterdheid in?
2. Wat valt er onder de functies van geschreven taal?
3. Hoe zorgt een leerkracht voor een rijke leeromgeving op het gebied van taal?
4. Hoe zorgt een leerkracht voor de ontwikkeling van de fijne motoriek?
5. Wat vinden de leerlingen op dit moment van de schrijfhoek?
6. Wat vinden de leerkrachten op dit moment van de schrijfhoek?
7. Wat houdt motivatie in?
8. Hoe zorgt een leerkracht voor motivatie bij jonge leerlingen?
9. Heeft het gemaakte ontwerp het gewenste effect gehad?

1.7 Structuur thesis

Deze thesis is opgebouwd in verschillende hoofdstukken. In hoofdstuk één is de introductie op het onderzoek te lezen. Vervolgens wordt er in hoofdstuk twee antwoord gegeven op de theoretische deelvragen in het theoretisch kader. In hoofdstuk drie worden de deelvragen uit de praktijk behandeld. Hierbij worden de methode van het vooronderzoek en de resultaten van het vooronderzoek weergegeven. In hoofdstuk vier is het onderzoek naar het ontwerp weergegeven. Hier wordt uiteindelijk een conclusie naar het ontwerp weergegeven. In hoofdstuk vijf is tot slot de discussie bij dit onderzoek te lezen. Hierbij worden onder andere aanbevelingen en discussiepunten voor de praktijk geformuleerd. Tot slot staan de literatuurlijst en de bijlagen weergegeven.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk zullen de deelvragen die leiden tot generieke kennis worden beantwoord. In paragraaf 2.1 wordt een inleiding op de literatuurstudie gegeven. Hier worden de vragen die leiden tot generieke kennis gepresenteerd. In paragraaf 2.2 is de literatuurstudie te lezen. Hier wordt de generieke kennis gepresenteerd. Tot slot wordt er in paragraaf 2.3 een conclusie van de literatuurstudie weergegeven.

2.1 Inleiding literatuurstudie

In paragraaf 1.7 werden de deelvragen horende bij dit onderzoek benoemd. Deze deelvragen zijn onder te verdelen in vragen die leiden naar contextkennis, ontwerp-kennis en generieke kennis. Hieronder worden de deelvragen die leiden tot generieke kennis weergegeven. Deze deelvragen zullen in paragraaf 2.2 worden beantwoord aan de hand van literatuur.

- Wat houdt beginnende geletterdheid in?
- Wat valt er onder de functies van geschreven taal?
- Hoe zorgt een leerkracht voor een rijke leeromgeving op het gebied van taal?
- Hoe zorgt een leerkracht voor de ontwikkeling van de fijne motoriek?
- Wat houdt motivatie in?
- Hoe zorgt een leerkracht voor motivatie bij jonge leerlingen?

2.2 Literatuurstudie

2.2.1 Geletterdheid

Huizenga (2010) stelt dat geletterdheid een breed begrip is, waarin de mondelinge taalontwikkeling samen met de schriftelijke taalvaardigheid nauw met elkaar verweven zijn. De ontwikkeling van geletterdheid is onder te verdelen in drie fasen. Dit zijn de fasen ontluikende geletterdheid, beginnende geletterdheid en gevorderde geletterdheid. De fase van de ontluikende geletterdheid beslaat de voorschoolse periode van 0 tot 4 jaar. Hierbij is het omgaan met de geschreven taal en de mondelinge taalontwikkeling een spontaan proces. Bij de ontwikkeling van de ontluikende geletterdheid speelt interactie met ouders een belangrijke rol. De fase van de beginnende geletterdheid heeft betrekking op de ontwikkeling van geletterdheid in de groepen 1 tot en met 3. Het aanvankelijk lezen maakt deel uit van de fase beginnende geletterdheid. Tot slot is er de fase gevorderde geletterdheid. Deze fase heeft betrekking op de periode na groep drie. Het voortgezet lezen kenmerkt de fase gevorderde geletterdheid.

2.2.2 Tussendoelen beginnende geletterdheid

Huizenga en Robbe (2013) stellen dat het Expertisecentrum Nederlands tussendoelen en leerlijnen voor de beginnende geletterdheid heeft geformuleerd. Deze tussendoelen dienen als richtlijn voor de inhoud van het taalonderwijs in groep 1 tot en met 3. De tussendoelen omvatten het aanvankelijk, technisch en begrijpend lezen. Hieronder staan de tussen doelen geformuleerd (Huizenga en Robbe, 2013, p. 96-97).

- Boekoriëntatie
- Verhaalbegrip
- Functies van geschreven taal
- Relaties tussen gesproken en geschreven taal
- Taalbewustzijn
- Alfabetisch principe

- Functioneel 'schrijven' en 'lezen'
- Technisch lezen en schrijven, start
- Technisch lezen en schrijven, vervolg
- Begrijpend lezen en schrijven

2.2.3 Tussendoel: Functies van geschreven taal

Van der Beek, van Elsäcker, Hillen en Peters (2013) stellen dat het tussendoel 'Functies van geschreven taal' betrekking heeft op geschreven taalproducten. Hierbij leren leerlingen dat geschreven taalproducten een communicatief doel hebben. Onder geschreven taalproducten worden onder andere briefjes, boeken en tijdschriften verstaan. Daarnaast is het belangrijk dat leerlingen logo's en pictogrammen herkennen. Hierbij moeten leerlingen ook weten waarnaar de logo's en pictogrammen verwijzen. De leerlingen kunnen binnen het tussendoel 'Functies van geschreven taal' onderscheid maken tussen lezen en schrijven. Tot slot zijn leerlingen zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal. Hierbij weten leerlingen dat je door middel van tekenen en tekst kunt communiceren.

2.2.4 Tussendoel: Functioneel 'schrijven' en 'lezen'

Van der Beek, Van Elsäcker, Hillen en Peters (2013) stellen dat leerlingen binnen dit tussendoel het nut van functioneel lezen en schrijven begrijpen. Leerlingen krijgen hier beter vat op als zij zelf functioneel lezen en schrijven. Zo kunnen leerlingen briefjes, lijstjes en verhaaltjes 'schrijven'. Daarnaast kunnen zij zelfstandig eigen prentenboeken en teksten 'lezen'. Ook zijn leerlingen in staat om prentenboek en teksten van een ander te 'lezen'.

2.2.5 Schrijfontwikkeling

TULE (2009) heeft voor het basisonderwijs kerndoelen en leerlijnen ontwikkeld. Kerndoel 5 omvat het schriftelijk onderwijs. Binnen dit kerndoel staat het zelf schrijven van teksten met verschillende functies centraal. TULE heeft voor de groepen 1 en 2 van het basisonderwijs dit kerndoel uitgewerkt. In groep 1-2 moeten leerlingen in aanraking komen met het zelf 'schrijven' van teksten. Leerlingen leren hierbij onder andere het permanente karakter van geschreven taal. Om dit te bereiken, wordt er het een en ander van de leerkracht verwacht. Zo moet de leerkracht zorgen voor een stimulerende schrijfmgeving met een gevarieerd aanbod aan materialen. Hierbij accepteert de leerkracht alle vormen van schrijven. Het gaat erom dat betekenisvolle schrijfactiviteiten gecreëerd worden.

Huizenga (2010) stelt dat kleuters spontaan de schrijfontwikkeling beginnen te ontwikkelen. Deze spontane schrijfontwikkeling wordt verdeeld in verschillende fasen (Huizenga, 2010, p.46).

- Het tekenen van woorden
- Het krabbelen van woorden
- Het schrijven van letterachtige vormen of letters
- Het weergeven van woorden door één of enkele letters
- Het hanteren van een zelfverzonnen spelling

Het kan voorkomen dat leerlingen eind groep 2 nog niet klaar zijn voor het lees- en spellingsonderwijs. Een goede, spontane schrijfontwikkeling is namelijk afhankelijk van de onderstaande factoren (Huizenga, 2010, p.47).

- Een goede mondelinge taalontwikkeling
- Een goede motorische vaardigheid
- Kennis van geschreven taal
- Een goed fonemisch bewustzijn

Het ontwikkelen van een goede motorische vaardigheid is van belang. Als leerlingen veel energie moeten steken in de schrijfhandeling, zal dit doorgaans remmend werken op de spelling van woorden. Het is om deze reden zinvol om aandacht te besteden aan de fijne motoriek. Dit kan onder andere gedaan worden door schrijfpatronen te oefenen.

2.2.6 Fijne motoriek

Van Bommel-Rutgers, van Hartingsveldt en Overvelde (2015) stellen dat de ontwikkeling van motoriek plaatsvindt in interactie met cognitieve en sensorische functies. Meestal wordt het begrip motoriek onderverdeeld in grove en fijne motoriek. Beiden zijn belangrijk voor een goede schrijfontwikkeling. Binnen de grove motoriek hoort onder andere het lopen en rennen. Binnen de fijne motoriek valt onder andere het manipuleren en pakken van voorwerpen. Bij handvaardigheden zijn krachtdosering, bewegingsvolgorde en het aansturen van de fijne vingermotoriek belangrijk. Leerlingen moeten leren hun hand efficiënt te gebruiken. Dit hangt echter af van onderliggende processen, namelijk intelligentie, het spiersysteem, zintuigen en het waarnemingssysteem. Leerkrachten kunnen leerlingen stimuleren om de motoriek verder te ontwikkelen. Een fijn motorische taak bestaat uit een cognitief en motorisch deel. Bij het cognitieve gedeelte staat het inzicht, doel, planning en strategie bepalen centraal. Binnen het motorisch gedeelte staat de kracht verdeling en aanspanning van de spieren centraal. Het motorisch leren is vervolgens onder te verdelen in drie stadia, namelijk het associatieve, cognitieve en autonome stadium. Binnen het cognitieve stadium hebben leerlingen veel aandacht nodig om een potlood goed vast te houden. Oefeningen als tekenen, kleuren en krassen zijn heel geschikt om dit stadium verder te ontwikkelen. Hierbij is het wel van belang dat schrijfmateriaal en papiersoorten variëren. Het associatieve stadium is de oefenfase. Hierbinnen oefent de leerling met verschillende schrijfmaterialen en papiersoorten. Hierdoor zal de leerling de juiste druk, grootte, snelheid en richting gaan gebruiken. Door deze ontwikkeling komt het kind in het laatste stadium terecht, het autonome stadium. Hierbij voert de leerling vloeiend en zonder aandacht een vaardigheid uit.

Oudgenoeg-Paz (2014) stelt tevens dat de motorische ontwikkeling een belangrijke rol speelt in de ontwikkeling van cognitie. Zo is de motorische ontwikkeling belangrijk voor het leren. Leerlingen leren namelijk vanuit interactie met de omgeving. Enerzijds leren leerlingen door informatie vanuit de omgeving. Anderzijds handelen leerlingen in reactie en beïnvloeden ze de informatie die zij uit deze omgeving krijgen. Het leren van motorische vaardigheden geeft hierdoor de mogelijkheid om de wereld op een andere manier te ontdekken. De leerkracht kan deze motorische ontwikkeling verder stimuleren en ontwikkelen. Dit kan de leerkracht doen door bepaalde materialen in te zetten. Het is hierbij wel van belang dat de leerkracht goed kijkt naar het cognitieve en motorisch niveau van de leerlingen. Zo kan de leerkracht puzzels, kralenplanken en mozaïeken leggen aanbieden.

Tot slot stelt Noordstar (2009) dat schrijven een motorisch lastige vaardigheid is. Voor de ontwikkeling van een vloeiend handschrift zijn drie zaken belangrijk, namelijk een goede pengreep, de sturing van de pols en arm over het papier en de fijn-motorische vaardigheden. Om aan deze drie belangrijke zaken te kunnen voldoen, moet de leerkracht in groep 1 en 2 zich richten op de fijne motoriek en het hanteren van een goede pengreep. Hierbij moet de leerkracht verschillende oefeningen inzetten. Zo is een goede oefening voor alle kleuters het tekenen van een 'luie acht' op een vel papier. Dit wordt de racebaan van de leerlingen. Hier kunnen de leerlingen met verschillende potloden overheen gaan of zelfs met autootjes. Dit stimuleert de motorische ontwikkeling en hierdoor ook de schrijfontwikkeling. St. John (2013) sluit zich aan bij Noordstar (2009). St John (2013) stelt tevens dat leerlingen, voordat zij aan het schrijven van woorden en letters kunnen beginnen, eerst een goede pengreep moeten ontwikkelen. Het is belangrijk dat een leerkracht aandacht besteedt aan het hanteren van een goede pengreep. Als een leerling geen goede pengreep kan hanteren, zal er eerder sprake zijn van hand vermoeidheid. Het schrijven zal moeilijker gaan en trager verlopen.

2.2.7 Hoeken en de schrijfhoek

Klamer-Hoogma (2012) stelt dat het van belang is dat er een rijke leeromgeving voor leerlingen gecreëerd wordt. Als een leerkracht wil zorgen voor een leeromgeving, dan is het van belang dat de leerkracht over de sfeer, de ontdekmogelijkheden en functionele leermiddelen heeft nagedacht. Daarnaast is het van belang dat leerlingen contact met elkaar kunnen maken, maar ook zich kunnen terugtrekken. Het is van belang dat er orde en overzicht in het klaslokaal heerst. Zo krijgt alles een vaste plek. Dit maakt een klas nog niet tot een rijke leeromgeving. Een rijke leeromgeving is een omgeving die uitnodigt tot actief leren. Hierbij zijn de organisatorische zaken niet meer van belang, maar wordt er gekeken naar de inhoud en de visie op het onderwijs. Er zijn vijf voorwaarden geformuleerd voor een rijke leeromgeving (Klamer-Hoogma, 2012, p. 54.)

1. Er wordt een veilig en positief klassenklimaat gecreëerd. Hierbij wordt initiatief en ideeën van leerlingen gestimuleerd.
2. Het klaslokaal moet ruimte geven voor initiatieven. Er heersen duidelijke regels, maar er is ruimte om te communiceren. Hierdoor kan de inrichting van het klaslokaal en de gemaakte afspraken in overleg worden aangepast.
3. Er wordt voorzien van een rijke inhoud. De omgeving moet aansluiten bij de interesses en ontwikkelingsbehoeften van leerlingen. Zo moet de omgeving inspireren tot ideeën en ontdekkingen uitlokken.
4. De leerkracht zorgt voor stimulerende en ondersteunende begeleiding. De leerkracht helpt problemen op te lossen, borgt de autonomie en zorgt voor initiatief bij de leerlingen.
5. Er wordt teruggekeken op genomen initiatieven. Er vindt reflectie plaats.

Klamer-Hoogma (2012) stelt dat hoeken in een klas ervoor zorgen dat leerlingen worden uitgedaagd om op ontdekking te gaan en om actief te leren. Met het creëren van hoeken kan een leerkracht recht doen aan de verschillen tussen leerlingen. In hoeken spelen en werken de leerlingen vaak samen. Dit bevordert de spelontwikkeling en de motoriek. Daarnaast wordt de taalontwikkeling verder gestimuleerd. Dit komt doordat leerlingen overleggen en samen praten. Een goede hoek moet uitdagend zijn, moet uitlokken tot zinvolle activiteiten, moet het zelfstandig denken en werken bevorderen, moet interactie en samenwerking uitlokken en moet tegemoet komen aan verschillen tussen leerlingen. Binnen een goede hoek wordt er afgewisseld met materialen en thema's. Op deze manier blijven de hoeken aantrekkelijk voor de leerlingen. Om tegemoet te komen aan verschillen tussen leerlingen, kan de leerkracht ervoor kiezen om gebruik te maken van de meervoudige intelligenties.

Leraar24 (2009) stelt dat de psycholoog Howard Gardner uit gaat van de meervoudige intelligenties. Zo gaat Gardner ervan uit dat de menselijke vermogens verder reiken dan rekenen, lezen en schrijven. In het onderwijs moet er om deze reden aandacht besteed worden aan andere capaciteiten, zoals het muzikaal vermogen of het beeldend vermogen. In totaal zijn er acht intelligenties vastgesteld. Deze intelligenties kunnen worden ingezet in de schrijfhoek.

Tafa (2008) stelt dat het van belang is dat leerlingen al spelend leren. Leerlingen leren door middel van spel. Spel zorgt ervoor dat leerlingen de wereld verkennen en vaardigheden gaan opbouwen. Hierin is ook een verband te vinden tussen schrijven en spelen. Zo is er uit onderzoek gebleken dat jonge leerlingen vaker en voor een langere periode met het schrijven in aanraking komen, wanneer zij met verschillende schrijfwaren in aanraking komen en hiermee vervolgens gaan spelen.

Van Kleef en Tomesen (2002) stellen dat er een leeromgeving gecreëerd moet worden waarbij leerlingen met veel schrijfmateriaal kunnen experimenteren. Hierbij mogen leerlingen zelf bepalen wat ze willen schrijven en hoe zij dit willen schrijven. Hierdoor gaan leerlingen nadenken over wat ze schrijven. Dit gegeven is belangrijk voor de verdere ontwikkeling op het gebied van schrijfonderwijs. Janssen-Vos en Nellestijn (2005) sluiten zich aan bij Van Kleef en Tomesen (2002), zij stellen tevens dat er in een schrijfhoek verschillende materialen moeten liggen die de schrijfactiviteiten van leerlingen uitdagen en ondersteunen.

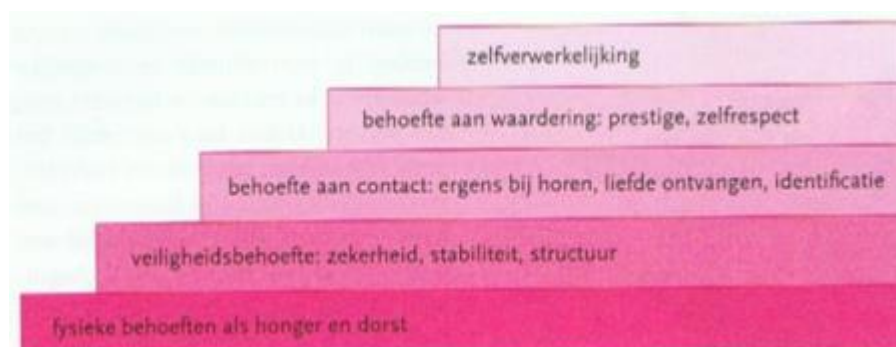
Leerlingen hebben een grote behoeften aan zelf teksten schrijven en bedenken. Om deze reden is het belangrijk dat leerlingen de ruimte krijgen om zelf teksten te bedenken en te schrijven. Het stempelen, typen en schrijven van woorden is erg waardevol.

Van der Beek, van Elsäcker, Hillen en Peters (2013) omschrijven een rijke schrijfhoek. Binnen een schrijfhoek zijn pennen, potloden, stempeldozen en omtrekletters onmisbaar. Leerlingen kunnen bijvoorbeeld woorden na stempelen of naschrijven. Daarbij komend stelt Huizenga (2010) dat het belangrijk is dat leerlingen kunnen experimenteren met kant- en-klaar lettermateriaal en met pen en papier. De schrijfhoek moet een afgeschermd ruimte in het lokaal zijn. Een ruimte waarbij allerlei schrijfmateriaal kan worden ontdekt. De leerkracht moet de activiteiten binnen de schrijfhoek aan laten sluiten bij een thema. De Werkgroep Kleuters Centraal (1999) stelt dat een lees/stelhoek zich het beste op de hal kan bevinden. De ideale lees/stelhoek heeft volgens Werkgroep Kleuters Centraal (1999) kant – en – klaar lettermateriaal, bijvoorbeeld letterstempels en lettersjablonen. Daarbij moeten er ook een typemachine, een computer, een woordenboek, spelletjes, letterboekjes, letterkaarten en het gebarenalfabet, plaatmateriaal passend bij een thema, themaboekjes, verschillende soorten papier en verschillende soorten schrijfmateriaal aanwezig zijn. Tot slot stelt het SLO (2009) stelt dat er binnen een schrijfhoek verschillende schrijfmateriaal, letterstempels, magneet- of flanelborden met letters en verschillende soorten papier aanwezig moeten zijn.

In paragraaf 2.2.7 wordt de materialistisch kant van de schrijfhoek belicht. Welke materialen horen er in een schrijfhoek aanwezig te zijn? In paragraaf 2.2.8 wordt er naar motivatie gekeken. Niet alleen materiaal kan zorgen voor motivatie, maar hierin is ook een rol voor de leerkracht weggelegd.

2.2.8 Motivatie

Hooijmaaijers, Stokhof en Verhulst (2012) stellen dat het gedrag van mensen een reden en een doel heeft. Dit wordt motivatie genoemd. De Amerikaanse psycholoog Maslow heeft de motivatietheorie ontwikkeld. Zo wordt het leven van leerlingen vooral beheerst door fysieke behoeften. Hierbij valt te denken aan voeding, veiligheid en warmte. Hierna komen de sociale behoeften naar voren. Dit is onder andere de behoefte naar liefde en contact. In verschillende leeftijdsfasen staan daarom ook andere behoeften voorop. De fase van zelfverwerkelijking is het laatste stadium. Dit is de fase van de persoonlijke ontwikkeling. Het is als het ware een hiërarchie van behoeften van de mensen. Hierbij moeten eerst de laagste behoeften zijn behaald, om vervolgens bij het eindstadium zelfverwerkelijking te komen. In figuur 1 staat de hiërarchie van behoeften van Maslow weergegeven (Hooijmaaijers, Stokhof & Verhulst, 2012, p. 66.).

Figuur 1. Hiërarchie van behoeften van Maslow.

Bokhove- van Wensveen (2011) stelt dat motivatie van groot belang is in het dagelijks leven. Motivatie zorgt ervoor dat leerlingen en mensen doen wat ze doen. Motivatie leidt er in feite toe dat we iets willen doen. “Motivatie is het proces waarbij doelgerichte activiteiten worden aangespoord en volgehouden” (Bokhove- van Wensveen, 2011, p.11). Binnen het begrip motivatie kan er vervolgens onderscheid tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie gemaakt worden. Bij de intrinsieke motivatie komt de motivatie van binnenuit. Een leerling wil vanuit zichzelf een taak of opdracht graag uitvoeren. Op deze manier ontdekt en leert de leerling vanuit zichzelf. Hierbij hebben leerlingen controle over het eigen leerproces. Bij extrinsieke motivatie komt de motivatie van buitenaf. Zo zal een leerling alleen een bepaalde taak of opdracht uitvoeren om zo een straf te ontwijken of juist een beloning te krijgen.

Bokhove- van Wensveen (2011) omschrijft de gemotiveerde leerling. Een gemotiveerde leerling kan beschreven worden via vier centrale begrippen, namelijk aandacht, relevantie, vertrouwen en tevredenheid. Om aan het centrale begrip ‘aandacht’ te werken heeft de leerkracht een grote rol. Zo zijn er zes manieren beschreven waarop aandacht bij leerlingen bevorderd kan worden (Bokhove- van Wensveen, 2011, p.30.).

1. De leerkracht is zelf gemotiveerd
2. De leerkracht maakt de leerling nieuwsgierig
3. De leerkracht brengt iets nieuws of een onverwachte gebeurtenis is
4. De leerkracht varieert in instructie, stemgebruik, wijze van groepering in de klas en werkvorm
5. De leerkracht houdt rekening met verschillende talenten
6. De leerling krijgt keuze mogelijkheden, controle en eigen verantwoordelijkheid

Van der Aalsvoort (2014) stelt dat zeker bij jonge leerlingen motivatie door de omgeving van de leerling wordt bepaald. De rol van de omgeving is essentieel en heeft invloed op de motivatie van leerlingen. Dit wordt bijvoorbeeld zichtbaar als een leerling zelf aan een bepaalde taak begint. De zogenaamde intrinsieke motivatie wordt verder ontwikkeld onder invloed van reacties uit de omgeving op het gedrag dat de leerlingen tijdens het uitvoeren van de taak laat zien. Tijdens de ontwikkeling van leerlingen, ontwikkelt de intrinsieke motivatie mee. In eerste instantie vinden jonge leerlingen opdrachten die schoolse vaardigheden bevorderen niet vanzelf leuk. Deze vaardigheden worden pas boeiend als de leerkracht deze vaardigheden extra veel aandacht geeft. Het actief aanmoedigen van de leerkracht is hierbij van belang. Het speelse leren is hierbij van groot belang. Met spel wordt de zelfregulatie van leerlingen bevorderd. Tijdens spel kunnen leerlingen de zelfregulatie verder oefenen, omdat de leerling vanuit zichzelf bezig zijn met een taak. Het is van belang dat de leerkracht zorgt voor balans in de uitleg van een taak en de ruimte die kinderen ervaren bij het uitvoeren van de taak. Als de balans niet aanwezig is, kan dit een bron van motivatieverlies zijn. Er is een verband tussen motivatie en de manier waarop de leerkracht deze taken aanbied.

Peeters (2015) sluit zich aan bij van der Aalsvoort (2014). Zo stelt Peeters (2015) dat onderzoek heeft laten zien dat jonge kinderen meer interesse in materialen tonen wanneer een volwassene zichtbaar nieuwsgierig is. Op deze manier is de volwassene een rolmodel voor leerlingen in het tonen van nieuwsgierigheid. Zo kan een leerkracht een rol spelen om bij leerlingen iets aan te wakkeren waardoor de leerling in actie komt en het wil gaan ontdekken.

Bommel-Rutgers, van Hartingsveldt en Overvelde (2015) sluit aan bij van der Aalsvoort (2014). Zo stellen Bommel-Rutgers, van Hartingsveldt en Overvelde (2015) dat de omgevingsfactoren bij motivatie een grote rol spelen. Zo moet daarnaast een taak functioneel en betekenisvol zijn. Hierdoor zal een leerling gemotiveerd zijn om een taak te herhalen en toe te passen in verschillende situaties. Hoe gevarieerder het aanbod, des te beter wordt de taak geoefend en ingeslepen.

Kaldeway en van Prooijen (2014) stellen dat het begrip autonomie verbonden is met motivatie. Autonomie heeft met de zelfbepaling van leerlingen te maken. Het is belangrijk dat de

leerkracht ruimte voor autonomie in de klas biedt. Dit kan de leerkracht op de onderstaande manieren bereiken (Kaldewey en van Prooijen, 2014, p.19).

- De leerkracht laat zien dat hij of zij risico wil nemen om een nog deels onbekende taak aan te pakken. Op deze manier zien de leerlingen dat de leerkracht nieuwe, onbekende taken aanpakt. Hierdoor zullen leerlingen sneller een onbekende taak aanpakken. Dit bevordert de autonomie van leerlingen.
- De leerkracht geeft aan dat fouten kansen zijn om van te leren
- De leerkracht bemoedigt leerlingen om zelf nieuwe taken aan te pakken
- De leerkracht bespreekt samen met de leerlingen hoe de taak aangepakt wordt
- De leerkracht bespreekt met de leerlingen wat ze allemaal al wel kunnen
- De leerkracht reageert positief als leerlingen actief aan de slag gaan
- De leerkracht stimuleert om eerst rustig te kijken, na te denken en dan past te doen
- De leerkracht stimuleert dat leerlingen zichzelf controleren.
- De leerkracht laat de leerlingen inzien dat ze geleerd hebben
- De leerkracht laat het kind voelen dat dit zijn eigen prestatie is

Van der Beek, Van Elsäcker, Hillen en Peters (2013) stellen dat er een grote rol voor de leerkracht is weggelegd om de motivatie bij leerlingen te vergroten met betrekking tot schrijfactiviteiten. Zo is het van belang dat de leerkracht de leerlingen van commentaar voorziet. Het stellen van vragen die ondersteuning geven bij de schrijfactiviteiten zijn van belang om kinderen tot schrijfacties aan te zetten en het schrijfgedrag verder te ontwikkelen. Het SLO (2017) stelt dat de Taxonomie van Bloom in kan worden gezet bij het stellen van vragen aan leerlingen. Deze vragen kunnen worden ingedeeld in twee categorieën, namelijk hogere orde vragen en lagere orde vragen. Bij de beantwoording van de hogere orde vragen zijn vaardigheden als analyseren, evalueren of creëren nodig. Deze vragen richten zich bijvoorbeeld op het probleemoplossend denkvermogen van de leerlingen. Om de lagere orde vragen te beantwoorden, zijn vaardigheden als onthouden, begrijpen en toepassen van belang. Deze vragen kunnen zich richten op het evalueren met leerlingen. Daarbij stellen van der Beek, Van Elsäcker, Hillen en Peters (2013) dat de leerkracht stil kan gaan staan bij de schrijfwijze van eigen namen, samen met de leerlingen kijken naar de geschreven vorm van een tekst en samen een tekst bedenken. Deze tekst kan worden opgeschreven en vervolgens kan er gepraat worden over eigen schrijfproducten. Op deze manier maakt de leerkracht leerlingen vertrouwd met het praten en nadenken over geschreven taal.

2.3 Conclusie literatuurstudie

Uit het bovenstaande blijkt dat de leerkracht in groep 1 en 2 leerlingen in aanraking moet laten komen met het zelf 'schrijven' van teksten. De ontwikkeling van de fijne motoriek is een voorwaarde voor het laten slagen van het 'schrijven' van eigen teksten. Hiervoor kan de leerkracht ervoor kiezen om de schrijfhoek in te zetten. Deze schrijfhoek moet uitdagend zijn. Tevens moet de schrijfhoek zinvolle activiteiten uitlokken. De afwisseling met materialen en thema's zorgt ervoor dat de schrijfhoek voor kinderen aantrekkelijk blijft. Schrijfmaterialen als pennen, stiften en potloden zijn onmisbaar in een schrijfhoek. Daarnaast moeten materialen als verschillende soorten en maten papier, stempeldozen en lettermagneten een plek krijgen binnen de schrijfhoek. Met al deze materialen kunnen de leerlingen experimenteren. Daarbij is er een grote rol voor de leerkracht weggelegd om de motivatie bij leerlingen te vergroten met betrekking tot schrijfactiviteiten. Zo is het van belang dat de leerkracht de leerlingen positief aanmoedigt.

3. Vooronderzoek

In dit hoofdstuk wordt het vooronderzoek gepresenteerd. In paragraaf 3.1 wordt de methode van het vooronderzoek beschreven. Hierin worden de procedure en de gekozen instrumenten onder andere toegelicht. Vervolgens worden in paragraaf 3.2 de resultaten van het vooronderzoek weergegeven. Tot slot zal in paragraaf 3.3 de conclusie van het vooronderzoek weergegeven zijn. Hier zullen de belangrijkste bevindingen uit het vooronderzoek weergegeven zijn.

3.1 Methode vooronderzoek

In paragraaf 1.7 werden de deelvragen horende bij dit onderzoek benoemd. Deze deelvragen zijn onder te verdelen in vragen die leiden naar contextkennis, ontwerp-kennis en generieke kennis. Hieronder worden de deelvragen die leiden tot contextkennis weergegeven. Deze deelvragen zijn tijdens het vooronderzoek onderzocht.

- Wat vinden de leerlingen op dit moment van de schrijfhoek?
- Wat vinden de leerkrachten op dit moment van de schrijfhoek?

3.1.2 De leerlingen

Om een beter beeld te krijgen van de leerlingen in combinatie met het spelen in de schrijfhoek, is er gedurende zes weken lang een niet-participerende en directe observatie uitgevoerd. Op de donderdag en vrijdag vond deze observatie plaats. Als de leerlingen in de hoeken gaan werken, mogen zij zelf beslissen waar en met wie zij willen spelen. Tijdens de niet-participerende en directe observatie is er gekeken of er leerlingen in de schrijfhoek speelden. Daaraan toegevoegd hebben alle leerlingen antwoord gegeven op de volgende vragen: ‘Wat vind jij het allerleukste om te doen tijdens de hoeken?’ en ‘Wat vind jij het aller stomste om te doen tijdens de hoeken?’. Daarbij is er bij enkele leerlingen een interview afgenomen. Tijdens dit interview werden de onderstaande vragen aan de leerlingen gesteld:

- Vind jij het leuk om in de schrijfhoek te spelen/te werken?
- Wat vind jij niet zo leuk in de schrijfhoek?
- Als jij iets zou mogen veranderen in de schrijfhoek, wat zou jij dan graag in de schrijfhoek willen veranderen of willen krijgen?

3.1.3. De leerkrachten

Om achter de mening van de directe leerkrachten van groep 1-2 omtrent de schrijfhoek te komen, hebben deze leerkrachten een open vragenlijst ingevuld. Deze open vragenlijst is door de leerkracht van groep 1-2 en de IB'er onderbouw en tevens leerkracht in januari 2017 ingevuld. Zij hebben antwoord gegeven op de onderstaande vragen:

- Wat vind jij op dit moment van de schrijfhoek?
- Leerlingen kiezen in mindere mate voor de schrijfhoek, wat zou hier een oorzaak van kunnen zijn?
- Als wij de schrijfhoek zouden aanpassen, wat zou jij dan graag willen toevoegen, aanpassen of verbeteren?
- Waarom vind jij het van belang dat kinderen in de schrijfhoek werken?

3.2 Resultaten vooronderzoek

3.2.1 De leerlingen

Gedurende zes weken lang is de keuze tijdens het keuzemoment voor de hoeken geobserveerd. In totaal zijn er per week drie keuzemomenten. Op donderdagmiddag gaat alleen groep 2 naar school. Groep 1 is op donderdagmiddag vrij. De uitwerking van deze observatie staat in tabel 3 weergegeven.

Tabel 3

Observatie keuze schrijfhoek

	Hoekenmoment 's morgens	Hoekenmoment 's middags
Donderdag 1 december	1 leerling	0 leerlingen
Vrijdag 2 december	0 leerlingen	N.V.T.
Donderdag 8 december	2 leerlingen	0 leerlingen
Vrijdag 9 december	0 leerlingen	N.V.T.
Donderdag 15 december	1 leerling	0 leerlingen
Vrijdag 16 december	0 leerlingen	N.V.T.
Donderdag 22 december	0 leerlingen	0 leerlingen
Vrijdag 23 december	0 leerlingen	N.V.T.
Donderdag 12 januari	2 leerlingen	0 leerlingen
Vrijdag 13 januari	0 leerlingen	N.V.T.
Donderdag 19 januari	2 leerlingen	0 leerlingen
Vrijdag 20 januari	2 leerlingen	N.V.T.

In de schrijfhoek kunnen maximaal twee leerlingen spelen/werken. Het is opvallend te noemen dat de leerlingen van groep 2 gedurende de zes weken observatie niet zelfstandig kiezen om te spelen in de schrijfhoek. Alle leerlingen zijn gevraagd naar hun persoonlijke voorkeur tijdens het vrije keuzemoment. In tabel 4 zijn de persoonlijke voorkeuren per leerling weergegeven.

Tabel 4

Voorkeur hoeken

	Favoriet	Minst favoriet
Groep 2		
N.A.	Huishoek	Schrijfhoek
S.B.	Bouwhoek	Huishoek
M.B.	Huishoek	Leeshoek
M.F.	Bouwhoek	Leeshoek
M.G.	Kleuren	Bouwhoek
S.H.	Trein	Puzzelen
H.J.	Schrijfhoek	Leeshoek
S.P.	Bouwhoek	Puzzelen
L.R.	Schilderen	Bouwhoek
G.R.	Bouwhoek	Huishoek
N.Z.	Schilderen	Schrijfhoek
Groep 1		
G.B.	Kleuren	Bouwhoek
F.F.	Bouwhoek	Huishoek
D.L.	Bouwhoek	Huishoek
K.P.	Huishoek	Leeshoek
N.R.	Kleuren	Schrijfhoek
J.S.	Bouwhoek	Schrijfhoek

C.T.	Knutselen	Trein
N.T.	Bouwhoek	Huishoek
I.V.	Huishoek	Bouwhoek
S.V.	Huishoek	Kleien

In tabel 4 is te zien dat 4 van de 21 leerlingen aan hebben gegeven dat zij het minst graag in de schrijfhoek willen spelen tijdens de hoeken. Eén leerling heeft aangegeven dat zij het liefst in de schrijfhoek speelt tijdens de hoeken. Tot slot hebben enkele leerlingen deelgenomen aan een interview. De leerlingen gaven aan dat zij het niet leuk vinden om in de schrijfhoek te spelen. Zo antwoorde N.A. (persoonlijke communicatie, 19 januari 2017) het volgende: 'Ik vind het saai om in de schrijfhoek te spelen.' Helaas konden de bevraagde leerlingen geen antwoord geven op de volgende vraag: 'Als jij iets zou mogen veranderen in de schrijfhoek, wat zou jij dan graag in de schrijfhoek willen veranderen of willen krijgen?' De bevraagde leerlingen kennen geen schrijfhoek die op een andere wijze is ingericht. Wellicht is dit een oorzaak waardoor de leerlingen geen antwoord konden geven op de bovenstaande vraag.

3.2.2 De leerkrachten

Leerkracht L. Brokelman en IB'er onderbouw en tevens leerkracht A. Korenromp hebben de onderstaande vragen in januari 2017 beantwoord.

- Wat vind jij op dit moment van de schrijfhoek?
- Leerlingen kiezen in mindere mate voor de schrijfhoek, wat zou hier een oorzaak van kunnen zijn?
- Als wij de schrijfhoek zouden aanpassen, wat zou jij dan graag willen toevoegen, aanpassen of verbeteren?
- Waarom vind jij het van belang dat kinderen in de schrijfhoek werken?

Brokelman (persoonlijke communicatie, 16 januari 2017) geeft aan dat de leerlingen op dit moment fijn en rustig kunnen werken in de schrijfhoek. De schrijfhoek wordt gezien als voorbereiding op groep 3. Daarnaast vindt Brokelman het belangrijk dat de beginnende geletterdheid gestimuleerd wordt. Volgens Brokelman zou de aantrekkelijkheid van de schrijfhoek een oorzaak kunnen zijn waardoor kinderen er in mindere mate voor kiezen. Daarnaast geeft Brokelman aan dat het ook zou kunnen zijn dat sommige leerlingen nog niet toe zijn aan de schrijfhoek. Brokelman geeft aan dat zij graag letterkleurplaten, goed werkende stempelkussens, schrijfo opdrachten per thema, aantrekkelijke schrijfmateriaal, thematische woordkaarten, magnetische letterdoos en voldoende schrijfpapier in de schrijfhoek zou willen zien.

Korenromp (persoonlijke communicatie, 25 januari 2017) geeft aan dat zij op dit moment met name voor de jongste kleuter de uitdaging voor de fijne motoriek in de schrijfhoek mist. De huidige schrijfhoek is op dit moment te veel gericht op het 'echte' schrijven. Volgens Korenromp kan het ontbreken van een uitdagend aanbod een oorzaak zijn waardoor leerlingen in mindere mate voor de schrijfhoek kiezen. Als kinderen bijvoorbeeld aan de slag zouden kunnen gaan met materialen als schelpenzand, klei, scheerschuim, kralenplanken, magnetische schrijfborden, tekenbord en schrijfspelletjes verwacht Korenromp dat de motivatie van de leerlingen toeneemt. Hierdoor zullen leerlingen vaker kiezen voor de schrijfhoek. Op het tekenbord zouden de leerlingen met natte sponsen kunnen gaan werken. Voor de jongste kleuter zal het prettig zijn dat er in de schrijfhoek dikke stiften en wasco aanwezig is. Daarnaast kan er meer gewerkt worden op A3 formaat in plaats van A4 formaat. Korenromp vindt het van belang dat leerlingen in de schrijfhoek de fijne motoriek verder ontwikkelen. Tot slot geeft zij de suggestie om de schrijfhoek een andere naam te geven. Op deze manier wordt de schrijfhoek misschien minder geassocieerd met cijfers en letters.

3.2.3 Huidige context

De schrijfhoek is in de klas vormgegeven. De schrijfhoek bestaat uit twee tafels en twee stoelen. De schrijfhoek biedt aan twee leerlingen de mogelijkheid om tijdens de 'Hoeken' te spelen/werken in de schrijfhoek. In de schrijfhoek staat één blik met daarin verschillende kleurpotloden en twee grijze potloden. Daarbij is er één thema afhankelijk werkblad en wit A4 papier waarop de leerlingen konden tekenen en schrijven. Op het raam hangen een aantal thematische woordkaarten. In figuur 2 is de huidige schrijfhoek afgebeeld.

Figuur 2. Huidige schrijfhoek.

3.3 Conclusie vooronderzoek

Er kan voorzichtig geconcludeerd worden dat de leerlingen van groep 1-2 niet gemotiveerd worden om te spelen in de schrijfhoek. Zo geven 4 van de 21 leerlingen aan dat zij niet graag in de schrijfhoek spelen. De schrijfhoek wordt bestempeld als 'saai'. Dit gegeven wordt grotendeels ook bevestigd door de niet-participerende en directe observatie. Geregeld speelden er geen leerlingen tijdens de hoeken in de schrijfhoek. Daarbij zijn de leerkrachten op dit moment niet tevreden over de schrijfhoek. Volgens de leerkrachten zou het ontbreken van een uitdagend en aantrekkelijk aanbod een reden kunnen zijn voor het feit dat de leerlingen in mindere mate voor de schrijfhoek kiezen. Daarnaast is de schrijfhoek volgens de leerkrachten erg gericht op het 'echte' schrijven. De uitdaging om de fijne motoriek verder te ontwikkelen ontbreekt.

4. Onderzoek naar het ontwerp

In dit hoofdstuk wordt het ontwerp gepresenteerd. In paragraaf 4.1 is de methode onderzoek naar het ontwerp beschreven. In deze paragraaf zullen onder andere de ontwerpcriteria, de beschrijving van het ontwerp en de methoden voor dataverzameling weergegeven zijn. In paragraaf 4.2 worden vervolgens de resultaten naar het ontwerp beschreven. Tot slot zal in paragraaf 4.3 de conclusie naar het ontwerp gegeven worden. Hier wordt onder andere de hoofdvraag beantwoord.

4.1 Methode onderzoek naar het ontwerp

4.1.1 Beschrijving ontwerpcriteria

In de hoofdstuk 2 en 3 zijn de vragen naar generieke kennis en contextkennis beantwoord. Door deze beantwoording is er vervolgens een aansluitend ontwerp gemaakt. Dit ontwerp is verweven met zowel de generieke kennis als contextkennis. Hieronder is het ontwerp met de zogenoemde ontwerpcriteria weergegeven.

Het ontwerp:

- Er wordt een schrijfhoek in de hal gecreëerd, waar de kinderen kunnen werken (Brokelman en Werkgroep Kleuters Centraal, 1999).
- De schrijfhoek wordt gevuld met een gevarieerd aanbod aan (schrijf)materialen, waarmee de leerlingen kunnen experimenteren. Hieronder staan de verschillende schrijfmaterialen weergegeven. In de schrijfhoek komt een mix tussen het 'schrijven' van teksten en het ontwikkelen van de fijne motoriek (Brokelman; Huizenga, 2010; Korenromp; TULE, 2009; van der Beek, van Elsäcker, Hillen en Peters, 2013).
Schrijfmateriaal: dikke stiften (dikkertjes), grijze potloden, kleurpotloden, driekantige kleurpotloden, driekantige grijze potloden en wasco
Verschillende kleuren en maten papier (van A4 tot A3)
Thematische woordkaarten
Whiteboard
Lettermagneten
Tekenbord, kwasten van verschillende breedtes en sponsen
Hamertje tik
Insteek mozaïek
Schrijfpatronen in kist (Heutink)
Schrijfpatronen motoriek (Heutink)
Motoriek borden (Heutink)
Dominostenen
Letterkleurplaat (van de letter die in de desbetreffende week wordt aangeboden)
Schroefie
Thematisch schrijfwerkblad (woorden schrijven en/of schrijfpatronen)
Schelpenzand
Kralenplank met thematische voorbeeldkaarten
Knijpkaarten
Stempeldoos en letterstempels
Vetrovorm
- De leerkracht reageert positief als de leerlingen actief aan de slag gaan (Kaldeway en van Prooijen, 2014).
- De leerkracht stelt vragen die ondersteuning geven bij de schrijfactiviteiten (Van der Beek, Van Elsäcker, Hillen en Peters, 2013). De leerkracht maakt hierbij gebruik van de taxonomie van Bloom. De vragen worden gericht op het toepassen en creëren (SLO, 2017).

- De leerkracht brengt iets nieuws of een onverwachte gebeurtenis in (Bokhove- van Wensveen, 2011, p.30).
- De leerling krijgt keuzemogelijkheden, controle en eigen verantwoordelijkheid (Bokhove- van Wensveen, 2011, p.30.).
- De leerkracht legt elke donderdag één soort materiaal uit de schrijfhoek uit. Hierdoor ontstaat er een balans tussen het uitleggen van een taak en het zelfstandig uitvoeren (experimenteren) van de taak door leerlingen (Van der Aalsvoort, 2014).

4.1.2 Beschrijving ontwerp

Er wordt een schrijfhoek in de hal gecreëerd. Binnen deze schrijfhoek kunnen leerlingen experimenteren met een verschillend en gevarieerd aanbod aan (schrijf)materialen. Deze materialen zullen zowel de fijne motoriek als de schrijfontwikkeling verder stimuleren. Hierbij motiveert de leerkracht de leerlingen om zelfstandig deel te nemen aan de schrijfhoek, waardoor de beginnende geletterdheid verder wordt ontwikkeld. Zo zal de leerkracht positief reageren op de leerlingen als zij actief aan de slag zijn in de schrijfhoek. Daarnaast krijgen de leerlingen genoeg keuzemogelijkheden, controle en eigen verantwoording binnen de nieuwe schrijfhoek. Door het inzetten van het gevarieerde aanbod aan materialen, worden leerlingen niet meer verplicht om een werkblad te maken. Er zijn keuzemogelijkheden voor de leerlingen gecreëerd. Hierdoor draagt de leerling eigen verantwoording voor de keuze die hij of zij maakt. De leerling heeft controle op deze keuzemogelijkheden. De leerling is zelf verantwoordelijk voor de keuze van het materiaal waar de leerling mee wil werken/spelen. Door de inzet van verschillend materiaal zullen de leerlingen na verwachting gemotiveerder zijn om in de schrijfhoek te 'spelen'. Tijdens de hoeken gaat de leerkracht kort bij de leerlingen in de schrijfhoek zitten. Hier stelt de leerkracht vragen die de schrijfactiviteit ondersteunen. Daarbij gaat de leerkracht in gesprek met de leerlingen. Hier zal de leerkracht open nadenkvragen stellen die aansluiten bij de taxonomie van Bloom. Het gaat hier om het creëren en toepassen. De leerkracht speelt in op de situatie die zich voordoet. Als de situatie erom vraagt kan de leerkracht om uitleg vragen. Op het moment dat een leerling ergens niet in slaagt kan de leerkracht het gesprek aangaan met de leerling. Hoe zou jij ervoor kunnen zorgen dat het toch lukt? Daarbij kan de leerkracht leerlingen stimuleren om te zoeken naar een oplossing of nieuwe ideeën. Wat zal er gebeuren als...? De leerkracht kan om de mening van de leerling vragen. Vertel eens, wat vind jij daarvan? Waarom heeft de desbetreffende leerling voor deze activiteit binnen de schrijfhoek gekozen? Tot slot kan het voorkomen dat een leerling het materiaal op een onjuiste manier gebruikt. De leerkracht kan dan de volgende vraag stellen: 'Kun jij mij uitleggen hoe dit spelletje werkt?' Daarnaast zal de leerkracht elke donderdag één onderdeel uit de schrijfhoek in de kring laten zien. Dit kan bijvoorbeeld het schrijven in schelpenzand zijn of een voorbeeld maken op de kralenplank. Hierdoor blijft er een goede balans tussen het zelf experimenteren door de leerlingen en het uitleg geven door de leerkracht. De volledige planning is weergegeven in 'Bijlage E: Planning'. Daarnaast wordt er elke donderdag een nieuw thematisch werkblad aan de schrijfhoek toegevoegd. Per thema komen er andere woordkaarten, schrijfwerkbladen, knijpkaarten en kralenplank voorbeelden in de schrijfhoek. De letterkleurplaten worden aanpast aan de introductie van een nieuwe letter in de desbetreffende week. Hierdoor zullen er opnieuw nieuwe elementen in de schrijfhoek komen. In 'Bijlage F: Materiaal schrijfhoek' worden deze nieuwe elementen weergegeven. Het ontwerp wordt gedurende zes weken uitgevoerd op de Willibrordusschool.

4.1.3 Doelen ontwerp

In paragraaf 1.6 staat de hoofdvraag horende bij dit onderzoek geformuleerd. De hoofdvraag luidt als volgt: Op welke wijze kan de leerkracht, tijdens de hoeken, leerlingen motiveren om de beginnende geletterdheid verder te ontwikkelen? Bij het ontwerp zijn tevens doelen geformuleerd. Bij het ontwerp zijn de onderstaande doelen geformuleerd.

- De schrijfhoek krijgt een gevarieerd aanbod aan materialen, waarmee de leerlingen kunnen experimenteren. Deze materialen zijn bewust gekozen. Zo dragen de materialen bij aan de schrijfontwikkeling of aan het verbeteren van de fijne motoriek. Deze keuzes zijn zowel gebaseerd op de literatuur als de context. De context vraagt om materiaal waar de kinderen de fijne motoriek verder kunnen ontwikkelen. Dit behoort onder andere tot de visie van de IB'er. Daarnaast zit er veel verschil tussen leerlingen omtrent de schrijfontwikkeling. Er zijn leerlingen die graag zelf willen schrijven. Andere leerlingen zijn hier nog niet aan toe. Door een gevarieerd aanbod te bieden, kan iedere leerling zich verder ontwikkelen.
- De leerlingen worden door de leerkracht gemotiveerd om de beginnende geletterdheid zelfstandig verder te ontwikkelen tijdens de hoeken. De leerkracht is enthousiast over de 'nieuwe' schrijfhoek en stimuleert kinderen om de 'nieuwe' schrijfhoek te gaan ontdekken. Zo zal de leerkracht elke donderdag één onderdeel binnen de schrijfhoek laten zien. Tijdens de hoeken zal de leerkracht in gesprek gaan met de leerlingen. De leerkracht gebruikt hierbij de taxonomie van Bloom en stelt vragen over het toepassen en creëren.
- De leerlingen kiezen voor de schrijfhoek waardoor ze zelfstandig de ontwikkeling van de beginnende geletterdheid verder ontwikkelen. De schrijfhoek is gedurende de zes weken elke dag bezet. Iedere leerling moet minimaal twee keer gedurende zes weken in de schrijfhoek hebben gespeeld/gewerkt.

4.1.4 Methodes van dataverzameling

Tijdens de uitvoering van het ontwerp wordt er gedurende zes weken iedere dag een logboek bijgehouden door de leerkracht. In dit logboek wordt beschreven en bijgehouden of er leerlingen in de schrijfhoek hebben gespeeld. Daarnaast wordt ook bijgehouden welke leerlingen tijdens de hoeken in de schrijfhoek hebben gespeeld en hoe dit verlopen is. Zo zal er gekeken worden naar het materiaal waarmee de leerlingen gespeeld/gewerkt hebben. Daarbij wordt ook gekeken of de leerlingen samen of juist individueel spelen. Dit alles wordt genoteerd in het logboek. Dit logboek bestaat uit een niet-participerende en directe observatie. Na zes weken vindt er een nameting plaats. Deze nameting is vergelijkbaar met de voormeting. Iedere leerling beantwoordt de volgende vragen:

- Wat vind jij het allerleukste om te doen tijdens de hoeken?
- Wat vind jij het aller stomste om te doen tijdens de hoeken?

Door het stellen van de vragen in combinatie met de observaties, kan er later een conclusie worden gevormd over de motivatie van de leerlingen. Deze nieuwe data zal vergeleken worden met de data vanuit de voormeting. Hierdoor kunnen er voorzichtige conclusies getrokken worden. Daarnaast zal er een groepsinterview plaatsvinden. Hier bespreken een aantal willekeurige leerlingen wat zij van de schrijfhoek vinden. In het groepsinterview beantwoorden steeds twee leerlingen de volgende onderstaande vragen:

- Wat vind jij nu van de schrijfhoek?
- Hoe komt het dat jij nu wel/niet voor de schrijfhoek kiest?
- Als jij de schrijfhoek op de gang vergelijkt met de schrijfhoek in de klas, welke vind jij dan leuker? En waarom?
- Als jij nog iets mag veranderen in de schrijfhoek, wat zou jij dan veranderen?

Het groepsinterview wordt met willekeurig gekozen leerlingen uit groep 1-2 gevoerd. Dit komt tevens overeen met de voormeting. Bij de voormeting werd het interview individueel afgenomen. Het is een bewuste keuze geweest om dit keer voor het groepsinterview te kiezen.

Door het interview bij twee leerlingen tegelijkertijd af te nemen, is de verwachting dat er een nog veiligere sfeer gecreëerd wordt. Hierdoor kunnen de leerlingen wellicht uitgebreidere antwoorden geven en hun antwoorden beter beargumenteren. De leerkrachten beantwoorden tevens dezelfde vragen vanuit het de voormeting. Hieronder staan deze vragen geformuleerd.

- Wat vind je op dit moment van de schrijfhoek?
- Leerlingen kiezen nu vaker voor de schrijfhoek, wat zou hier een oorzaak van kunnen zijn?
- Als de schrijfhoek aangepast zou worden, wat zou jij dan graag willen toevoegen, aanpassen of verbeteren aan de schrijfhoek?

Door zowel leerlingen als leerkrachten aan het woord te laten, wordt er naar alle waarschijnlijkheid een beter beeld weergegeven over het verschil tussen de huidige en de vernieuwde schrijfhoek.

Leerlingen en leerkrachten zijn de deelnemers. De leerkrachten beantwoorden de vragen door middel van een openvragenlijst. Om leerkrachten hun antwoorden extra te laten toelichten, kan er na het invullen van de vragenlijst een interview bij de leerkrachten afgenomen worden.

4.2 Resultaten onderzoek naar het ontwerp

4.2.1 De leerlingen

Gedurende zes weken lang hebben de leerkrachten een logboek bijgehouden. De uitwerking van dit logboek is in 'Bijlage G: Logboek' weergegeven. In dit logboek is te zien dat iedere leerling minimaal twee keer in de schrijfhoek heeft gespeeld. Gedurende de zes weken zijn er in totaal vier nieuwe instroomleerlingen in de klas gekomen. Eén van deze leerlingen heeft gedurende zes weken twee keer in de schrijfhoek gespeeld/gewerkt. Daarnaast zijn de gestelde vragen aan de leerlingen verwerkt in het logboek. Hier is terug te zien dat de leerkrachten niet altijd vragen aan de leerlingen hebben gesteld.

Alle leerlingen hebben antwoord gegeven op de onderstaande vragen.

- Wat vind jij het allerleukste om te doen tijdens de hoeken?
- Wat vind jij het aller stomste om te doen tijdens de hoeken?

De persoonlijke voorkeur van de leerlingen na het uitvoeren van het ontwerp staat in tabel 5 weergegeven.

Tabel 5

Voorkeur hoeken

	Favoriet	Minst favoriet
Groep 2		
N.A.	Kleuren	Huishoek
S.B.	Bouwhoek	Huishoek
M.B.	Huishoek	Leeshoek
M.F.	Bouwhoek	Leeshoek
M.G.	Kleuren	Bouwhoek
S.H.	Kleuren	Puzzelen
H.J.	Schrijfhoek	Trein
S.P.	Huishoek	Leeshoek
L.R.	Huishoek	Ontwikkelingsmateriaal
G.R.	Bouwhoek	Ontwikkelingsmateriaal
N.Z.	Schrijfhoek	Huishoek
Groep 1		
G.B.	Kleuren	Bouwhoek
F.F.	Kleuren	Bouwhoek
D.L.	Bouwhoek	Huishoek
K.P.	Schrijfhoek	Bouwhoek
N.R.	Kleuren	Bouwhoek

J.S.	Bouwhoek	Schrijfhoek
C.T.	Huishoek	Bouwhoek
N.T.	Bouwhoek	Huishoek
I.V.	Schrijfhoek	Huishoek
S.V.	Huishoek	Bouwhoek

Uit tabel 5 blijkt dat 4 van de 21 leerlingen hebben aangegeven dat zij het liefst tijdens de hoeken in de schrijfhoek spelen. Tevens blijkt uit tabel 5 dat 0 van de 21 leerlingen hebben aangegeven dat zij niet graag tijdens de hoeken in de schrijfhoek spelen. Daarnaast hebben enkele leerlingen deelgenomen aan het groepsinterview. Uit dit interview is gebleken dat alle bevraagde leerlingen aangeven dat zij liever in de nieuw ingerichte schrijfhoek spelen/werken. Alle bevraagde leerlingen geven aan dat zij het leuk vinden om in de schrijfhoek te spelen. De leerlingen konden een vergelijking maken met de oude schrijfhoek, de schrijfhoek vanuit de klas. Zo antwoordde N.A. 'De schrijfhoek in de klas was echt niet leuk. Daar kon je alleen maar schrijven.' N.Z. bevestigde deze uitspraak met de volgende woorden: 'Toen zag die er echt niet zo leuk uit.' In de vernieuwde schrijfhoek liggen meer materialen en dat is verschillende leerlingen opgevallen. Zo antwoordde I.V. 'Daar liggen veel meer dingen.' en N.Z. voegde er het volgende aan toe: 'Nu is die groter en liggen er veel meer spullen.' Tot slot antwoordde S.H. 'Er liggen in die schrijfhoek op de gang leukere spulletjes.' Een aantal leerlingen waren deze keer in staat om antwoord op de volgende vraag te geven: Als de schrijfhoek aangepast zou worden, wat zou jij dan graag willen toevoegen, aanpassen of verbeteren aan de schrijfhoek? N.A. had vooral een praktische toevoeging. Zij wilde graag dat de kast waarin het materiaal lag een andere plek zou krijgen. Op deze manier zou er een gang gecreëerd worden. D.L. en H.J. zouden graag extra materialen in de schrijfhoek willen hebben. H.J. zou graag zien dat er Knex en een trein aan de schrijfhoek wordt toegevoegd. D.L. zou graag meer lettermagneten in de schrijfhoek willen zien.

4.2.2 De leerkrachten

Leerkracht L. Brokelman en IB'er onderbouw en tevens leerkracht A. Korenromp hebben de onderstaande vragen in mei 2017 beantwoord.

- Wat vind je op dit moment van de schrijfhoek?
- Leerlingen kiezen nu vaker voor de schrijfhoek, wat zou hier een oorzaak van kunnen zijn?
- Als de schrijfhoek aangepast zou worden, wat zou jij dan graag willen toevoegen, aanpassen of verbeteren aan de schrijfhoek?

Brokelman (persoonlijke communicatie, 4 mei 2017) geeft aan dat er in de vernieuwde schrijfhoek materialen voor zowel de jongste als de oudste kleuter liggen. Hiermee kunnen de leerlingen op hun eigen niveau aan de slag om zich zelfstandig verder te ontwikkelen op het gebied van beginnende geletterdheid. Daarbij zijn de leerlingen enthousiast en ze experimenteren met verschillende materialen. Het toevoegen van de materialen vindt Brokelman erg positief. Door het toevoegen van de verschillende materialen zijn de leerlingen nu in staat om langer in de schrijfhoek te spelen en te werken. Brokelman heeft het als prettig ervaren dat er materiaal werd uitgelegd. De leerlingen kiezen vaker voor de schrijfhoek. Brokelman verwacht dat dit aan de ruime keuze van het materiaalaanbod ligt. De leerlingen zijn nieuwsgierig naar de nieuwe opdrachten en materialen. Daarbij vinden de leerlingen het leuk om in tweetallen op de gang te werken. Brokelman heeft verschillende ideeën en suggesties om de schrijfhoek nog completer te maken. Zo zou Brokelman graag zien dat de schrijfhoek iets meer afgeschermd wordt en dat het er kleurrijker en aantrekkelijker uit komt te zien. Zo kan de schrijfhoek bijvoorbeeld de volgende naam krijgen: 'De schrijffabriek'. Daarnaast zou Brokelman de verschillende activiteiten in een plaatje terug willen zien. Brokelman had de keuze gemaakt om per week het materiaal uit te leggen en deze vervolgens toe te voegen aan de schrijfhoek. Nu kwam het voor dat enkele leerlingen niet op de juiste wijze met de materialen omgingen. Daarbij zou Brokelman nog meer aansluitende activiteiten bij het thema willen zien.

Korenromp (persoonlijke communicatie, 2 mei 2017) geeft eveneens als Brokelman aan dat zij erg tevreden is met de vernieuwde schrijfhoek. De ruimere opzet van de vernieuwde schrijfhoek spreekt Korenromp erg aan. Eveneens verwacht Korenromp dat het gevarieerde en ruimere keuze aan materialen een reden is waardoor de leerlingen vaker in de schrijfhoek spelen/werken. Korenromp heeft ook een aanpassing voor de schrijfhoek. Korenromp zou het aanbod aan materialen minder maken. Op deze manier kan er bijvoorbeeld om de vier weken ‘nieuw’ materiaal aan de schrijfhoek worden toegevoegd. Hierdoor verwacht Korenromp dat de schrijfhoek aantrekkelijk blijft voor de leerlingen, waardoor de leerlingen gemotiveerd blijven om in de schrijfhoek te blijven spelen/werken.

4.2.3 Huidige context

De schrijfhoek is in de hal vormgegeven. De schrijfhoek bestaat uit één ronde tafel met daarbij twee stoelen. De schrijfhoek biedt aan twee leerlingen de mogelijkheid om tijdens de ‘Hoeken’ te spelen/werken in de schrijfhoek. Bij de schrijfhoek staat een grote kast met daarin alle materialen. Deze materialen staan beschreven in paragraaf 4.1.1. Naast de kast met daarin de materialen hangt het tekenbord. Op de kast staan postvakken met daarin A4 papier, de letterkleurplaat en het thematisch werkblad. In figuur 3 is de vernieuwde schrijfhoek afgebeeld.

Figuur 2. Vernieuwde schrijfhoek.

4.3 Conclusie onderzoek naar het ontwerp

Bij dit onderzoek staat de volgende ontwerpvrage centraal: Heeft het gemaakte ontwerp het gewenste effect gehad? Uit de resultaten naar het ontwerp kunnen er een voorzichtige conclusies getrokken worden. Zo kan er voorzichtig geconcludeerd worden dat het ontwerp zowel bij de leerlingen als leerkrachten voor een positief effect heeft gezorgd. Zo blijkt dat 4 van de 21 leerlingen hebben aangegeven dat zij het liefste in de schrijfhoek spelen. Voordat het ontwerp werd ingezet, gaven 4 van 21 leerlingen aan dat zij liever niet in de schrijfhoek speelden. Daarbij hebben de leerlingen aangegeven dat zij de vernieuwde schrijfhoek leuker vinden, omdat er meer materialen in de schrijfhoek liggen. De motivatie van de leerlingen om in de schrijfhoek te spelen is toegenomen. Dit is tevens in het logboek terug te zien. Hieruit blijkt dat alle leerlingen gedurende zes weken minimaal twee keer in de schrijfhoek hebben gespeeld. Tot slot sluit de vernieuwde schrijfhoek aan bij de leerkrachten. Zij zijn erg tevreden met de vernieuwde schrijfhoek en erkennen dat de leerlingen vaker en met meerdere materialen in de schrijfhoek spelen. Hiermee ontwikkelen de leerlingen zich zelfstandig verder op het gebied van beginnende geletterdheid.

Bij dit onderzoek is de volgende hoofdvraag geformuleerd: Op welke wijze kan de leerkracht, tijdens de hoeken, leerlingen motiveren om de beginnende geletterdheid verder te ontwikkelen? Dit onderzoek, in deze groep en op deze desbetreffende basisschool, laat onder andere zien dat een schrijfhoek de beginnende geletterdheid van leerlingen verder kan ontwikkelen. Klammer-Hoogma (2012) stelt dat hoeken in een klas ervoor zorgen dat leerlingen worden uitgedaagd om op ontdekking te gaan en om actief te leren. In een schrijfhoek is een gevarieerd aanbod aan materialen onmisbaar. Een gevarieerd aanbod aan materialen motiveert de leerlingen om de beginnende geletterdheid verder te ontwikkelen. Zo stellen van der Beek, van Elsäcker, Hillen en Peters (2013) dat een rijke schrijfhoek pennen, potloden, stempeldozen en omtrekletters moeten bevatten. Daarbij is het belangrijk dat leerlingen met verschillende materialen kunnen experimenteren. Dit wordt bevestigd door Huizenga. Huizenga (2010) stelt dat het belangrijk is dat leerlingen kunnen experimenteren met kant- en-klaar lettermateriaal en met pen en papier. De leerlingen moeten de ruimte krijgen om schrijfmateriaal zelfstandig te ontdekken. Daarnaast blijkt uit het literatuuronderzoek dat een goede motorische vaardigheid een schrijfvoorwaarde is. Het is daarom van belang dat de leerkracht aandacht schenkt aan de ontwikkeling van de fijne motoriek. Zo stelt Oudgenoeg-Paz (2014) dat de motorische ontwikkeling een belangrijke rol speelt in de ontwikkeling van cognitie. Zo is de motorische ontwikkeling belangrijk voor het leren. De leerkracht kan deze motorische ontwikkeling verder ontwikkelen. Dit kan de leerkracht doen door bepaalde materialen in te zetten. Het is hierbij wel van belang dat de leerkracht goed kijkt naar het cognitieve en motorisch niveau van de leerlingen. Zo kan de leerkracht puzzels, kralenplanken en mozaïeken leggen aanbieden. Het materiaal nodigt de leerlingen als het ware uit om de beginnende geletterdheid verder te ontwikkelen. Daarbij is de rol van de leerkracht van essentieel belang. De leerkracht motiveert de leerlingen om de beginnende geletterdheid in de schrijfhoek verder te ontwikkelen. Zo stellen Kaldewey en van Prooijen (2014) dat het van belang is dat de leerkracht positief reageert als de leerlingen actief aan de slag gaan. Daarbij moet de leerkracht vragen stellen die ondersteuning geven bij de schrijfactiviteiten (Van der Beek, van Elsäcker, Hillen en Peters, 2013). Daarbij stelt Bokhove- van Wensveen (2011) dat het goed is als de leerkracht iets nieuws of een onverwachte gebeurtenis in brengt. Hierdoor blijft de schrijfhoek onder de aandacht bij de leerlingen en dit zorgt voor extra motivatie bij de leerlingen. Zo kan de leerkracht nieuwe materialen aan de schrijfhoek toevoegen. Daarbij moet de leerkracht ervoor zorgen dat dit bij de leerlingen keuzemogelijkheden, controle en eigen verantwoordelijkheid teweeg brengt. Hierdoor worden de leerlingen eigenaar over hun eigen ontwikkeling. Tot slot stelt van der Aalsvoort (2014) dat de leerkracht ervoor moet zorgen dat er een balans ontstaat tussen het uitleggen van een taak en het zelfstandig (experimenteren) van de taak door leerlingen. Door het bovenstaande vorm te geven in het onderwijs, zullen leerlingen naar alle verwachting gemotiveerd zijn om de beginnende geletterdheid zelfstandig verder te ontwikkelen.

5. Discussie

In dit hoofdstuk wordt de discussie gepresenteerd. In paragraaf 5.1 worden de mogelijke beperkingen bij dit onderzoek gepresenteerd. Vanuit dit onderzoek zijn er vervolgvragen en suggesties voor het vervolgonderzoek geformuleerd. Deze vervolgvragen en suggesties zijn in paragraaf 5.2 weergegeven. In paragraaf 5.3 zijn de discussiepunten en de aanbeveling voor de praktijk weergegeven.

5.1 Mogelijke beperkingen

Bij dit onderzoek zijn er mogelijke beperkingen te formuleren. Het ontwerp heeft gedurende zes weken volgens de ontwerpcriteria gedraaid. Gedurende deze zes weken waren de leerlingen erg enthousiast, betrokken en gemotiveerd omtrent de schrijfhoek. Het zou kunnen dat het ‘nieuwje’ er na zes weken af is, waardoor de motivatie van de leerlingen omtrent de schrijfhoek af zou kunnen nemen. Daarnaast kreeg de ontwikkeling van de fijne motoriek in dit onderzoek een prominente rol. Dit kwam voort uit de beantwoording op de vragen die leidden tot contextkennis. Een andere basisschool kan een andere prioriteit hebben. Zo kan daar de focus met name liggen op het functioneel schrijven.

5.2 Vervolgvragen en suggesties voor het vervolgonderzoek

Het onderzoek kan worden uitgebreid met de onderstaande vervolgvragen. Deze vervolgvragen komen voort uit de mogelijke beperkingen.

- Op welke wijze kan de leerkracht de leerlingen gedurende het hele schooljaar motiveren om deel te nemen aan de schrijfhoek?
- Op welke wijze kan de leerkracht het functioneel ‘schrijven’ in de schrijfhoek sterker na voren laten komen?

Dit onderzoek kan worden uitgebreid door het voeren van een vervolgonderzoek. Binnen dit vervolgonderzoek kunnen de bovenstaande vervolgvragen een prominente rol krijgen. Als eerste zal er extra onderzoek gedaan kunnen worden naar het motiveren van leerlingen. In dit onderzoek is er vooral gekeken naar het materiaal en de rol van de leerkracht. De leerkracht is hier aan zet om de leerlingen te motiveren. Wellicht zijn leerlingen zelf instaat om elkaar te motiveren en te stimuleren met het samenwerkend leren. Het samenwerkend leren is een andere afslag die kan zorgen voor motivatie bij de leerlingen. Hier kan verder onderzoek naar worden gedaan. Daarnaast kan er in het vervolgonderzoek specifiek aandacht worden besteed aan het functioneel schrijven in plaats van de fijne motoriek.

5.3 Discussiepunten en aanbevelingen voor de praktijk

Zoals in paragraaf 5.2 is beschreven, hadden er andere keuzes gemaakt kunnen worden. Dit zijn tevens de discussiepunten bij dit onderzoek. De beantwoording op de vragen naar de contextkennis zijn in dit onderzoek bepalend geweest. Op een andere basisschool had dit wellicht heel anders kunnen uitpakken. Hierdoor had er een focus kunnen liggen op het samenwerkend leren om zo leerlingen te motiveren en op het functioneel schrijven. Zo stelt Poland (2007) dat samenwerkend leren van groot belang is. Zo is er uit onderzoek gebleken dat samenwerkend leren vaak effectiever is dan alleen leren. Dit is te verklaren vanuit twee perspectieven, namelijk het motivationele perspectief en het cognitieve perspectief. Bij het motivationele perspectief zien leerlingen in dat ze een doel kunnen bereiken als ze elkaar helpen. De leerlingen motiveren elkaar om het beste eruit te halen. Bij het cognitieve perspectief helpen leerlingen elkaar doordat de ene vaardigheden en capaciteiten bezit die de ander niet heeft. Door het samenwerken komen verschillende denkprocessen op gang.

Daarbij stelt het Expertisecentrum Nederlands (2010) dat het zelf willen schrijven door leerlingen al op een jonge leeftijd begint. De leerlingen maken al snel kennis met de geschreven taal in een functionele context. Het schrijven van briefjes, aantekeningen maken en het opschrijven van namen zien de leerlingen dagelijks. Leerlingen kunnen in groep 1 en 2 beginnen met 'schrijven'. Dit moeten functionele opdrachten zijn. Zo kunnen de leerlingen een krant of een dagboek maken.

Bij dit onderzoek zijn er verschillende aanbevelingen te formuleren. Deze aanbevelingen komen voort uit de literatuurstudie, de conclusies van het vooronderzoek en de conclusies van het onderzoek naar het ontwerp. Hieronder staan de aanbevelingen voor de praktijk weergegeven.

- De leerkracht creëert een schrijfhoek waarbij er ruimte is voor zowel het 'echte schrijven' als voor de ontwikkeling van de fijne motoriek.
- De leerkracht motiveert de leerlingen om de beginnende geletterdheid verder te ontwikkelen door:
 1. Nieuwe elementen aan de schrijfhoek toe te voegen, zoals stiften, wasco, schelpenzand, kralenplanken enz. nieuwe elementen aan de schrijfhoek toe te voegen.
 2. Keuzemogelijkheden voor de leerlingen te creëren.
 3. Enthousiast te zijn.
 4. Een balans te zoeken tussen het uitleggen van een taak en het zelfstandig uitvoeren (experimenteren) van de taak door leerlingen.
 5. Vragen te stellen die de (schrijf)activiteit ondersteunen.

Literatuurlijst

Aalsvoort, D. van der. (2014). Vergelijking tussen Nederlandse en Finse vijfjarigen. Motivatie van leerlingen meten. *HJK*, 41(7), 10-13.

Beek, A. van der., Elsäcker, W. van., Hillen, J., & Peters, S. (2013). *De taallijn interactief. Taalonderwijs in groep 1 en 2*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederland B.V.

Bokhove- van Wensveen, N. (2011). *Kinderen en...hun manieren van leren. Motivatie in de klas*. Amersfoort: Kwintessens.

Bommel-Rutgers, I. van., Hartingsveldt, M. van., & Overvelde, A. (2015). Motoriek en schrijven. Leren schrijven anno 2015: wat heb je daarvoor nodig? *HJK*, 42(5), 10-13.

DORR-onderwijs. (2014). *DorrDigi. Versie 1. Handleiding; Algemeen 1*. Borger: DORR-onderwijs.

Expertisecentrum Nederlands. (2010). *Tussendoelen functioneel 'lezen' en 'schrijven'*. Geraadpleegd op 9 mei 2017, van <http://www.leerlijntaal.nl/page/127/functioneel-schrijven-en-lezen.html>

Hooijmaaijers, T., Stokhof, T., & Verhulst, F.C. (2012). *Ontwikkelingspsychologie voor leerkrachten basisonderwijs*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.

Huizenga, H. (2010). *Taal & Didactiek; Aanvankelijk en technisch lezen*. Groningen/Houten: Noordhoff.

Huizenga, H. (2010). *Taal & Didactiek; Spelling*. Groningen/Houten: Noordhoff.

Huizenga, H., & Robbe, R. (2013). *Basiskennistaalonderwijs*. Groningen/Houten: Noordhoff.

Janssen-Vos, F., & Nellestijn, B. (2005). *Het materialenboek. Een rijke leeromgeving in de onderbouw*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.

Kaldeway, J., & Prooijen, N. van. (2014). Bevorderen van autonomie bij jonge kinderen. Autonomie: de leerkracht doet ertoe! *HJK*, 41(5), 16-19.

Klamer-Hoogma, M. (2012). *Klassenmanagement*. Houten/Groningen: Noordhoff.

Kleef, M. van., & Tomesen, M. (2002). *Stimulerende lees- en schrijfactiviteiten in de onderbouw. Prototypen voor het creëren van interactieve leessituaties en het ontlocken van (nieuw) schrijfgedrag*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

Leraar24. (2009). *Meervoudige intelligentie*. Geraadpleegd op 1 maart 2017, van <https://www.leraar24.nl/meervoudige-intelligentie/>

Noordstar, J. (2009). Motoriek in de klas. Omgaan met niveauverschil. *JSW*, 93(3), 18-21.

NOS. (2016). *Dekker: doodzonde als verveelde kleuter te lang in groep 2 zit*. Geraadpleegd op 6 november 2016, van <http://nos.nl/artikel/2131533-dekker-doodzonde-als-verveelde-kleuter-te-lang-in-groep-2-zit.html>

Oudgenoeg-Paz, O. (2014). Taalverwerving bevorderen. De rol van motoriek bij taalontwikkeling. *HJK*, 41(9), 22-25.

Peeters, M. (2015). Nieuwsgierigheid. Moedig een nieuwsgierige houding aan. *JSW*, 99(9), 12-15.

Poland, M. (2007). Samenwerkend leren in de onderbouw. *HJK*, 35(-), 123-126.

SLO. (2009). *TULE inhouden & activiteiten. Nederlands; Schriftelijk onderwijs. Kerndoel 5*. Geraadpleegd op 21 januari 2017, van <http://tule.slo.nl/Nederlands/F-L05-Gr12-Kinderen.html>

SLO. (2017). *Taxonomie van Bloom*. Geraadpleegd op 5 maart 2017, van <https://talentstimuleren.nl/thema/stimulerend-signaleren/rijke-leeractiviteiten/bloom>

St. John, S. (2013). Factoring in Fine Motor: How Improving Fine Motor Abilities Impacts Reading and Writing. *Illinois reading council journal*, 41(4), 16-24.

Tafa, E. (2008). Kindergarten reading and writing curricula in the European Union. *Blackwell Publishing UKLA*, 42(3), 162-170.

Werkgroep Kleuters Centraal. (1999). *Hoekenwerk. Hoeken in de ontwikkelingsgerichte onderbouw*. Baarn: Bekadidact.

Willibrordusschool. (2016). *Schoolplan 2015-2019.pdf*. Geraadpleegd op 6 november 2016, van <http://www.willibrordusschoolvroomshoop.nl/downloads>

Bijlage A: Evaluatie

Op 12 september 2016 hadden wij het eerste hoorcollege over de bachelorthesis. Tijdens dit hoorcollege werd er verteld wat een bachelorthesis inhield. Meteen werden er allerlei data doorgegeven en de sfeer in de collegezaal werd er niet beter op. Iedereen schoot vrijwel meteen in de stress. Van de voorgaande leerjaren wist ik dat onderzoek doen niet mijn favoriete bezigheid was. Om deze reden stond ikzelf ook niet echt te springen om te beginnen aan de bachelorthesis. Kort daarna kwam bij mij al snel een omslagpunt. Ik had namelijk een echt praktijkprobleem. De leerlingen kozen in mindere mate voor de schrijfhoek. Vanaf dat moment begon ik onderzoek doen steeds leuker, maar vooral interessanter te vinden. Als snel kon ik starten met het onderzoeksvoorstel. Dit voorstel kreeg onder voorbehoud groenlicht, met aanpassingen zou het goedkomen. Ik kreeg goede feedback waar ik ook daadwerkelijk wat mee kon. Ik was gemotiveerd om mijn onderzoeksvoorstel te verbeteren. Ik wilde vanaf het begin van het schooljaar 30 juni op het podium staan. Dat is mijn doel. Om dat doel te bereiken, moest ik wel met mijn bachelorthesis aan de slag. Al snel kon ik het vooronderzoek uitvoeren. Het vooronderzoek in de context bevestigde alle vermoedens. De leerlingen kozen echt in mindere mate voor de schrijfhoek. Daarbij waren de leerkrachten ook nog eens ontevreden over de invulling van de schrijfhoek. Het zoeken naar literatuur ging mij redelijk goed af. Het zoeken naar internationale bronnen vond ik wel lastig. Hiermee ben ik in verhouding lang mee bezig geweest. Na het uitvoeren van het vooronderzoek en de literatuurstudie kwam voor mij het allerleukst, namelijk mijn ontwerp bedenken. Hierin kwamen alle ideeën vanuit de literatuur met de context samen. Het ontwerpvoorstel werd in eerste instantie ook niet meteen goedgekeurd. Wederom met aanpassingen moest het lukken. Het lukte en ik mocht mijn ontwerp zes weken lang gaan uitproberen. Het was een groot succes. Het was erg mooi om te zien dat het ontwerp ook echt in de praktijk werkte. Dat laatste gegeven vond ik echt heel erg leerzaam om te zien. Dit onderzoek heeft mij kennis omtrent beginnende geletterdheid, de schrijfhoek en motivatie bijgebracht.

Ik vond het erg fijn dat de Katholieke Pabo Zwolle aan het begin van het jaar een planning heeft gemaakt. Als de studenten deze planning zouden volgen, dan zou je de bachelorthesis in mei kunnen inleveren. Deze planning gaf mij heel erg veel rust. Ik weet van mijzelf dat ik graag ergens naartoe werk en dat ik mijzelf dan beter kan focussen. De planning zorgde voor rust, maar de hoorcolleges daarentegen vond ik verschrikkelijk. Studenten stookten elkaar op en maakten elkaar onnodig gestresst. Dit heeft er bij mij voor gezorgd dat ik mijn onderzoeksproces bijna niet met studenten wilde delen. Ik heb mijzelf beschermd voor de opmerking: 'Jij bent al ver!' of 'Ben jij daar nog maar?' Aan de ene kant is dat heel erg jammer, doordat ik mijn verkregen kennis niet gedeeld heb.

Er zijn ook kritische opmerkingen bij het onderzoeksproces voor mijzelf en de school te formuleren. Alles wat ik doe, wil ik graag goed doen. Daarbij wil ik het liefste iedereen tevreden houden. Op een gegeven moment dreigde het onderzoek teveel naar de fijne motorische kant te gaan. Hierdoor werd ik gedwongen om mijn mening en de mening vanuit de literatuur goed te verwoorden. Op deze manier hebben wij voor een mooie balans kunnen zorgen van zowel fijne motoriek als beginnende geletterdheid.

Door dit onderzoek werd ik als het ware gedwongen om met collega's over het onderwijs te communiceren. Dit vond ik in het begin heel erg spannend. Wat zouden zij ervan vinden? Vinden zij het wel interessant? Continue spookten er vragen door mijn hoofd. Dit was achteraf gezien nergens voor nodig geweest. Ik ben erg tevreden over de communicatie met de desbetreffende collega's. Daarnaast ben ik trots op het onderzoek en mijn ontwikkeling hierin.

Leerlingen motiveren om de beginnende geletterdheid zelfstandig verder te ontwikkelen

1. Praktijk probleem

De samenhang voor het onderzoek is ontstaan vanuit niet-participantende en directe observatie. In groep 1-2 van de Wilhelmina-school in Voorschoten moegen de leerlingen tijdens het leskomentaar zelf beslissen waar zij op dat moment willen spelen. Uit observaties is gebleken dat de leerlingen reedsheid met de aanwezige lesuren voor de schrijftafel. Vanuit deze constatering werd er naar het leerlingvolgsysteem DOOR gekeken. Van het leerlingvolgsysteem bleek dat het meerderdeel van de leerlingen zich niet in de gewenste fase bevond. Daarom de niet-participantende en directe observatie, in combinatie met de gegevens uit het leerlingvolgsysteem DOOR zijn de samenhang voor het onderzoek ontstaan.

2. Hoofdvraag

Bij dit onderzoek is de onderstaande hoofdvraag geformuleerd.

- Op welke wijze kan de leerkracht tijdens de lessen leerlingen motiveren om de beginnende geleerdheid verder te ontwikkelen?

3. Conclusie van het theoretisch kader

[illegible]

4. Het vooronderzoek

[illegible]

5. Het ontwerp

- Er wordt een schrijfbrevet op de bal gezonden, waar de kinderen kunnen werken
- De schrijfbrevet wordt gevuld met verschillende aan een gewaad aangepast aan (probleemmatieën, aanname de leerlingen kunnen experimenteren)
- De leerlingen reageren positief als de leerlingen weten dat de slag gaat
- De leerlingen stellen vragen die onderbreuning geven bij de schrijfbrevet
- De leerlingen brengen in het uitvoeren van conversatie gebaseerd in de leerling krijgt versterkende feedback, controle en eigen verantwoordelijkheid

6. Methode en resultaten onderzoek naar ontwerp

- De leerkracht legt elke doordangend een rooster materiaal uit de schrijfblok van Hierdoor ontstaat er een bijeen tussen het uitleggen van een taak en het zelfstandig uitvoeren (experimenteren) van de taak door leerlingen.

7. Conclusie

8. Discussie en aanbevelingen

Het ontwerp heeft zes wieden gediend. In deze zes wieden waren de heestingen erg enthousiast. Wat zou er na wieden gebeuren? Blijven de heestingen gemotiveerd? Daarnaast richt het onderzoek zich op de fysio motoriek, had het onderzoek niet ook op het

- Het onderzoek motiveert de leerlingen om de beginnende geleidelijk verder te ontwikkelen door:
 1. Nieuwe elementen aan de schrijfbloek toe te voegen.
 2. Keuzemogelijkheden voor de leerlingen te creëren.
 3. Keuzewoorden op te vragen en stellen.
 4. Een basistext te zoeken tussen het uitleggen van een tekst en het zelfstandig overnemen (experimenteren) van de tekst door leerlingen.

Angela Zwiers, 940 726 001, Katholieke Pabo Zwolle,
Willelmoordustunnel.

Bijlage E: Planning

Datum	Uitleg materiaal
Week 1 Donderdag 16-03-2017	Tekenbord, kwast en sponsen
Week 2 Donderdag 23-03-2017	Schelpenzand
Week 3 Donderdag 30-03-2017	Thematische woordkaarten en knijpkaarten
Week 4 Donderdag 6-03-2017	Schelpenzand
Week 5 Donderdag 13-04-2017	Dominostenen
Week 6 Donderdag 20-04-2017	Schrijfpatronen in kist (Heutink)

Bijlage F: Materiaal schrijfhoek

Datum	Materiaal
Week 1 Donderdag 16-03-2017	Thema: Beroepen Thematisch schrijfwerkblad: http://www.kleuteridee.nl/politie/#schrijven Thematische woordkaarten: http://www.kleuteridee.nl/ziekenhuis/#taal Knijpkaarten: http://www.jufanke.nl/Werkbladen/Knijpkaartjes%20ziekenhuis%20rijmen.pdf Kralenplank voorbeelden: http://www.jufanke.nl/themapolitie.html http://www.kleutergroep.nl/Ziekenhuis/ziekenhuis%20index.htm Letterkleurplaat: Letter J (in het bezit van Brokelman).
Week 2 Donderdag 23-03-2017	Thema: Lente Thematisch schrijfwerkblad: http://www.kleuteridee.nl/tuincentrum/#taal Thematische woordkaarten: http://www.kleuteridee.nl/lente/#taal Knijpkaarten: http://www.jufanke.nl/Werkbladen/Knijpkaartjes%20lente%20letters.pdf Kralenplank voorbeelden (Bloemen): http://www.kleutergroep.nl/Lente/index%20kralenplanken.htm Letterkleurplaat: Letter J (in het bezit van Brokelman).
Week 3 Donderdag 30-03-2017	Thema: Lente Thematisch schrijfwerkblad: http://www.kleuteridee.nl/lente/#schrijven Thematische woordkaarten: http://www.kleuteridee.nl/lente/#taal Knijpkaarten: http://www.jufanke.nl/Werkbladen/Knijpkaartjes%20lente%20letters.pdf Kralenplank voorbeelden (Bloemen): http://www.kleutergroep.nl/Lente/index%20kralenplanken.htm Letterkleurplaat: Letter L (in het bezit van Brokelman).
Week 4 Donderdag 6-03-2017	Thema: Lente Thematisch schrijfwerkblad: http://www.kleuteridee.nl/tuincentrum/#schrijven Thematische woordkaarten: http://www.kleuteridee.nl/lente/#taal Knijpkaarten: http://www.jufanke.nl/Werkbladen/Knijpkaartjes%20lente%20letters.pdf Kralenplank voorbeelden (Bloemen): http://www.kleutergroep.nl/Lente/index%20kralenplanken.htm Letterkleurplaat: Letter L (in het bezit van Brokelman).
Week 5 Donderdag 13-04-2017	Thema: Pasen Thematisch schrijfwerkblad: https://www.jufleontine.com/wp-content/uploads/2015/03/Ei-met-schrijflijnen.png Thematische woordkaarten: http://www.jufjanneke.nl/Pasen/2010/Woordkaarten%20Pasen.pdf

	Knijpkaarten: http://www.jufanke.nl/Werkbladen/Knijpkaartjes%20lente%20letters.pdf Kralenplank voorbeelden (Pasen): http://www.kleutergroep.nl/Lente/index%20kralenplanken.htm Letterkleurplaat: Letter L (in het bezit van Brokelman).
Week 6 Donderdag 20-04-2017	Thema: Koningsdag. Thematisch schrijfwerkblad: https://nl.pinterest.com/pin/541206080209278808/ Thematische woordkaarten: http://www.kleuteridee.nl/ridders/#taal Knijpkaarten: http://www.jufjanneke.nl/wordpress/kroning-van-de-koning/ Kralenplank voorbeelden: http://www.jufanke.nl/themaridders.html Letterkleurplaat: Letter V (in het bezit van Brokelman).

Hoofdwebsites in APA

Jufanke.nl. (2017). *Welkom op jufanke.nl. Lesideeën*. Geraadpleegd op 7 maart 2017, van <http://www.jufanke.nl/>

Jufjanneke.nl. (2017). *www.jufjanneke.nl*. Geraadpleegd op 7 maart 2017, van <http://www.jufjanneke.nl/>

Jufleontine.com. (z.d.). *Juf Leontine. Werkbladen en meer*. Geraadpleegd op 7 maart 2017, van www.jufleontine.com

Kleutergroep.nl. (z.d.). *Welkom bij Kleutergroep.nl*. Geraadpleegd op 7 maart 2017, van <http://www.kleutergroep.nl/>

Kleuteridee. (z.d.). *Kleuteridee. Lessen en lesmateriaal voor de kleuterjuf*. Geraadpleegd op 7 maart 2017, van <http://www.kleuteridee.nl/>

Pinterest.com. (z.d.). *Pinterest*. Geraadpleegd op 7 maart 2017, van <https://nl.pinterest.com/>

Bijlage G: Logboek

Logboek week 1

Maandag 13 maart 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	F.F. en J.S.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden zowel individueel als met elkaar.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Het schelpenzand en de schrijfpatronen in kist.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	N.Z. en L.R.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Schrijfpatronen in kist. De leerlingen hebben een letterkleurplaat ingekleurd met stiften.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Dinsdag 14 maart 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	M.B. en G.B.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Met kwasten op het tekenbord en met het schelpenzand.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	C.T. en H.J.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden zowel individueel als samen.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Letterkleurplaat ingekleurd, schelpenzand en whiteboard met letterstempels
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	C.T. jij wil graag jouw naam neerleggen. Het lukt niet. Hoe kun jij ervoor zorgen dat het wel lukt? Antwoord: Door mijn naamkaartje te pakken.

Woensdag 15 maart 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	M.G. en K.P.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden samen.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Het schelpenzand.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	De leerlingen komen niet tot echt spelen. Wat zou jij graag willen tekenen of schrijven in het schelpenzand?

Donderdag 16 maart 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	D.L. en I.V.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Tekenen met stiften, letterkleurplaat, met kwasten op het tekenbord en schrijfpatronen motoriek.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	I.V. heeft eerst de kwast nat gemaakt en deze vervolgens in het schelpzand gelegd. I.V. is met schelpenzand en water op het tekenbord gaan schrijven. Wat zou er gebeuren als jij met schelpenzand op het bord tekent?

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	S.H. en N.A.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	Individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Vetrovorm en letterkleurplaat.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Vrijdag 17 maart 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	S.B. en S.V.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	Individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Gekleurd papier, stiften, wasco. S.V. heeft van gekleurde papieren een boekje gemaakt. Hierin heeft ze haar naam gestempeld. S.B. heeft met de magnetische letters op het whiteboard gespeeld.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	S.V. kwam bij de leerkracht met de mededeling dat zij een boekje wilde maken. Dat vond de leerkracht goed en stelde de volgende vraag: Wat heb jij allemaal nodig om een boekje te maken?

Logboek week 2

Maandag 20 maart 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	N.R. en C.T.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Motoriek borden en insteek mozaïek.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Kun jij met de insteek mozaïek ook iets maken?

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	H.J. en N.T.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Stempeldoos met letterstempels, letterkleurplaat, motoriek borden.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Dinsdag 21 maart 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	M.B. en S.P.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Met kwasten op het tekenbord en schelpenzand.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Kun jij je naam schrijven in het schelpenzand?

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	H.J. en N.A.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Ze maakten allebei een boekje. Hierin hebben zij met stiften en wasco getekend.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Woensdag 22 maart 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	K.P. en I.V.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Schelpenzand, stempeldoos met letterstempels, schrijfpatronen motoriek en whiteboard met lettermagneten.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Donderdag 23 maart 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	N.Z. en M.F.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden samen.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	De leerlingen maakten samen allebei een eigen boekje. Hierin werd er veel overlegd.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	De leerlingen wilden woordjes schrijven. Hoe kun je dat oplossen? Uiteindelijk kwamen N.Z. en M.F. op het idee om de woordkaartjes erbij te pakken.

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	M.G. en S.H.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Letterkleurplaat, thematisch schrijfwerkblad en vetrovorm.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Vrijdag 24 maart

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	L.R. en G.R.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Knijpkaarten, thematische woordkaarten, schelpenzand en met kwasten op het tekenbord.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	G.R. kun jij ook iets schrijven op het tekenbord?

Logboek week 3

Maandag 27 maart 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	M.F. en H.J.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Knijpkaarten, thematische woordkaarten, papier, stiften, kleurpotloden.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	J.S. en S.V.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Schelpenzand en letterkleurplaat.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Dinsdag 28 maart 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	H.J. en M.F.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Thematisch schrijfwerkblad, stiften, stempeldoos met letterstempels.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Zou jij de woordjes die jij gestempeld hebt ook kunnen schrijven?

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	D.L. en N.A.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	Schrijfpatronen motoriek en motoriek borden en met kwasten op het tekenbord.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	De leerlingen speelden individueel.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Woensdag 29 maart 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	G.R. en N.T.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	Individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Met kwasten op het tekenbord, dominostenen, schelpenzand en insteek mozaïek.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Kun jij met de dominostenen jouw naam neerleggen?

Donderdag 30 maart 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	G.R. en S.P.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden samen.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Schelpenzand, met kwasten op het tekenbord en dominostenen.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Wat ga jij maken met de dominostenen?

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	M.G. en S.H.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Vetrovorm, knijpkaarten, schelpenzand en met kwasten op het tekenbord.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Kun jij mij vertellen hoe het spelletje met de knijpkaarten werkt?

Vrijdag 31 maart 2017

Geen hoeken i.v.m. brandoefening en het bekijken van de brandweerauto.

Logboek week 4

Maandag 3 april 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	I.V. en F.F.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden samen.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Schelpenzand en met kwasten op het tekenbord.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	I.V. en F.F. hadden een bak water bij het schelpenzand gegooit. Hoe kunnen jullie dit oplossen?

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	M.B. en S.B.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Kralenplank, schelpenzand en whiteboard met lettermagneten.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Dinsdag 4 april 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	N.R. en K.P.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Whiteboard met lettermagneten, wasco, stiften en kleurpotloden.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Je kunt je naam schrijven, maar wat voor andere manier kan jij je naam erop zetten?

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	H.J. en N.Z.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Wasco, thematisch schrijfwerkblad, thematische woordkaarten, letterkleurplaat en stiften.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Woensdag 5 april 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	J.S. en C.T.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Knijpkaarten, whiteboard met lettermagneten, stiften en letterkleurplaat.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Kun jij ook echte woordjes maken met de lettermagneten? Hoe kun jij dat doen?

Donderdag 6 april 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	D.L. en M.S.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Schroefie, stiften en schelpenzand.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Kun jij een weggetje maken in het schelpenzand?

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	L.R. en S.H.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Vetrovorm, schrijfpatronen in kist en met kwasten op het tekenbord.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Zou jij dezelfde vormen die jij in het schelpenzand hebt gemaakt ook op het bord kunnen maken?

Vrijdag 7 april 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	M.G. en N.Z.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Whiteboard met lettermagneten, stiften, kleurpotloden en knijpkaarten.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Kun jij mij uitleggen hoe het spelletje met de knijpkaarten werkt?

Logboek week 5

Maandag 10 april 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	G.B. en N.R.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Motoriek borden, dominostenen, stiften en letterkleurplaat.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	M.B. en D.L.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Stempeldoos met letterstempels en letterkleurplaat.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Kun jij je eigen naam stempelen?

Dinsdag 11 april 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	L.R. en N.T.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Met kwasten op het tekenbord en schelpenzand.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	F.F. en J.S.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden samen.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Kralenplank, schelpenzand en met kwasten op het tekenbord.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Kunnen jullie allebei hetzelfde figuurtje op de kralenplank maken? Hoe kun jij dat overleggen?

Woensdag 13 april 2017

Geen hoeken i.v.m. Paaseieren zoeken in het bos.

Donderdag 13 april 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	S.H. en K.P.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Kralenplank, vetrovorm en stiften.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Kun jij mij uitleggen hoe je het spelletje vetrovorm kunt spelen?

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	S.P. en G.R.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden samen.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Dominostenen en schelpenzand.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Vrijdag 14 april 2017**Geen hoeken i.v.m. Goede vrijdag**

Logboek week 6

Maandag 17 april 2017

Geen hoeken i.v.m. Tweede Paasdag.

Dinsdag 18 april 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	M.S. en D.L.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Motoriek bord, hamertje tik en schelpenzand.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	I.V. en S.V.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Thematische woordkaarten, stiften, kleurpotloden en whiteboard met lettermagneten.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Woensdag 19 april 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	M.F. en M.B.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Stiften, wasco, thematische woordkaarten, letterkleurplaat en thematisch schrijfwerkblad.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Kun jij nog meer woorden opschrijven die met de letter v beginnen?

Donderdag 20 april 2017

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	F.F. en G.B.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Schelpenzand en met kwasten op het tekenbord.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	N.V.T.

Middag

Welke leerlingen speelden/werkten er in de schrijfhoek?	N.A. en L.R.
Spelen/werken de leerlingen samen of individueel?	De leerlingen speelden individueel.
Met welk materiaal hebben deze leerlingen gespeeld?	Kralenplank, whiteboard met lettermagneten en met kwasten op het tekenbord.
Welke ondersteunende vragen zijn er door de leerkracht gesteld?	Kun jij de woordjes die jij op het whiteboard heb gezet ook op het tekenbord schrijven?

Vrijdag 21 april 2017

Geen hoeken i.v.m. Koningsspelen.